

onze Weidevogels

A stylized white bird logo, possibly a grebe or a similar waterfowl, is positioned between the words 'onze' and 'Weidevogels'. The bird is depicted in profile, facing right, with its wings spread wide and its tail feathers visible. The word 'onze' is in a smaller, lowercase, cursive font, while 'Weidevogels' is in a larger, elegant, cursive script.

**Bemesten na
eerste snede**

**Goed predatiebeheer behoudt
grutto's in Limburg**

Weidevogels helpen start al in de winter

Meer voordelen met kruiden dan alleen biodiversiteit

Het grootste voordeel van kruiden in grasland? Meer bijen en insecten, roepen velen. Maar kruiden hebben meer voordelen dan de biodiversiteit. Wat denk je van een uitstekende tolerantie tegen droogte en een hogere melkproductie?

Je hebt het de laatste jaren wellicht meegemaakt: de strijd in droge zomers om voldoende ruwvoer te telen voor het winterrantsoen. Met inzet van het grasvoederkruidenmengsel NutriHerb is het makkelijker om je drogestofopbrengst op peil te houden. De intensieve en diepe wortels van kruiden benutten het vocht in de bodem maximaal. Daarnaast resulteert de goede bodembedekking door de klavers in een geringe verdamping vanuit de bodem. Hierdoor is beregening niet nodig. Dit scheelt veel arbeid en draagt daarnaast bij aan een duurzame landbouw.

Uitstekende voederwaarde en opbrengst

Wie denkt dat hij op voederwaarde en opbrengst inlevert met kruidenrijk grasland heeft het mis. De voederwaarde van het grasvoederkruidenmengsel NutriHerb varieert tussen 910 en 960 VEM en een ruw eiwit van 150 tot 210 gram per kg droge stof over meerdere snedes in meerdere jaren. Een onderzoek van het Louis Bolk instituut in Nederland laat in een droog jaar als 2019 zien dat NutriHerb 20 procent meer droge stof produceert dan een standaard BG3-mengsel met minder meststoffen.

Hogere melkproductie

De hoge opname en benutting van NutriHerb heeft als resultaat dat koeien meer melk produceren. Dit was ook de conclusie van het onderzoek van hogeschool Aeres in Dronten (NL). Zij vergeleken tijdens meerdere beweidingsrondes de melkproductie van koeien die NutriHerb met rietzwenk kregen t.o.v. van koeien die uitsluitend beweid werden op een perceel met Engels raaigras.

Biodiversiteit met behoud van voederwaarde NutriHerb

- **Gegarandeerde kwaliteit door gecertificeerde zaden**
- **Acht verschillende voederkruiden in combinatie met gras**
- **Met Engels raaigras voor een extra hoge voederwaarde of rietzwenk voor meer opbrengst**
- **Geschikt voor maaien en beweiden**
- **Uitstekende opname door melkvee**

Ga voor verkoopadressen naar:
barenbrug.nl/veehouderij

Download de
teelthandleiding:
[barenbrug.nl/
teelthandleidingen](http://barenbrug.nl/teelthandleidingen)

VOORWOORD

Bent u ook trots op onze weidevogels?

'onze Weidevogels,' een betere titel voor dit magazine hadden we niet kunnen bedenken. 'We' is JEEN communicatie en Agrio uitgeverij. Ontstaan vanuit een gezamenlijke passie: weidevogels en boeren. Het gaat al jaren niet goed met onze weidevogels. Wanneer dit ieder jaar weer in het nieuws komt, krijgen de boeren stevast de schuld. De media gaan in het gemak voorbij aan de oprukkende steden, industrieterreinen en niet te vergeten natuurgebieden. Alle leefgebieden waar ik in mijn jeugd genoot van weidevogels zijn opgeslokt door de stad. Het leefgebied van de Kievit, grutto, wulp, tureluur, en (inmiddels) zeldzame kempfaan en watersnip krimpt steeds verder. Want, de naam zegt het al, ze hebben weide nodig: onze weides.

De Kievit en de grutto zijn een boegbeeld voor onze producten en ons imago. Als wij allemaal meer oog krijgen voor deze gevleugelde gasten, draagt dit bij aan een positief beeld van onze sector. Samen kunnen we ervoor zorgen dat de weidevogelpopulatie weer gaat groeien. Veel boeren doen al aan uitgesteld maaien en nemen maatregelen in ruil voor een vergoeding. Met extra kennis, tips en in samenwerking met loonwerkers, vrijwilligers en WBE's (wildbeheereenheden) is het voor vrijwel iedere boer mogelijk om praktische stappen te zetten en bij te dragen aan weidevogelbeheer. Er zijn grote uitdagingen. Door predatie en droogte zijn de afgelopen jaren treurig geweest voor broedsucces. Door de populariteit van kruidenrijk grasland en de behoefte aan een hoger waterpeil in de strijd tegen droogte komen gangbare landbouw en weidevogels dicht bij elkaar. Als we dan ook nog samen de strijd tegen predatie effectief kunnen voeren, gaan we de goede kant op.

Met dit magazine en via www.onzeweidevogels.nl willen we inspireren en helpen om een bijdrage te leveren aan de bescherming van deze gasten op ons land. Ze geven er veel voor terug. Want wat is er nu mooier dan de typische voorjaarsgeluiden van weidevogels als je over je eigen land loopt? Daar moeten en kunnen we samen voor zorgen.

Met gevleugelde groet,

Gijs Gjaltema, JEEN communicatie
ook namens Mark Oude Luttikhuis en Robert Ellenkamp van Agrio uitgeverij
Initiatiefnemers van *onze Weidevogels*

6

Wel broedsucces in 2020

Droogte en predatie maakten 2020 een slecht weidevogeljaar. onze Weidevogels ging op zoek naar boeren die wel broedsucces hadden om van te leren.

10

Winterwerkzaamheden verbeteren uitgangspositie van weidevogels

Wie in het voorjaar meer weidevogels en broedsucces wil, kan in de winter al veel doen.

26

Goed predatiebeheer behoudt grutto's in Limburg

Predatie is één van de belangrijkste bedreigingen voor weidevogels. In Limburg weten ze met een goed predatiebeheerplan de laatste grutto's te behouden.

32

Weidevogelbeheer en graslandmanagement gaan prima samen

Kuikenstroken in gangbare percelen en voorweiden combineren met uitgestelde maaidatum.

16

Luister naar weidevogels bij het kiezen van percelen

Welke percelen zijn het meest geschikt voor weidevogels? Twee boeren en een deskundige delen hun ervaring en kennis.

20

Bemesten na eerste snede

John van Winden uit Schipluiden bemest niet of beperkt voor de eerste snede, zonder kwaliteits- en opbrengstverlies.

38

‘Productief kruidenrijk grasland op veen is ware zoektocht’

Melkveehouder Antonie Vonk Noordegraaf experimenteert samen met het Louis Bolk Instituut in de Krimpenerwaard.

En verder

- 15** In 't Veld met de elfjarige Pim Oude Luttikhuis
- 25** In 't Veld met startende weidevogelbeheerder Geert van Bergen
- 30** Weidevogels in de winter
- 36** Column Weidevogelman: Breng de luchtmacht in stelling
- 37** In 't Veld met 'schoolbusrijder' Henk Pelleboer
- 44** Wat wil de kievit?
- 50** Vooruitblik

Het jaar 2020 ging de geschiedenisboeken in als een slecht jaar voor weidevogels. Door droogte en predatie werd een laagterecord van vliegvlugge kuikens bereikt. Toch waren er ook boeren die hun kuikens wel groot kregen.

Tekst: Robert Ellenkamp,
Oswin Schneeweisz
Beeld: Ellen Meinen, Rob Blanken

Wel broedsucces in 2020

► Deze foto maakte Melchert Meijer zu Schlochtern voor de documentaire 'Grutto! De vlucht van een iconische weidevogel'. Een film van Ruben Smit Productions. De film komt uit in 2022. Voor meer informatie zie www.rubensmitproductions.nl ◀

Lida van den Akker

‘Ik heb de eerste tureluur gezien’

Een positief geluid komt van Lida van den Akker. Samen met haar man Kees runt ze een melkveebedrijf met 150 melkkoeien en zestig stuks jongvee in het Groene Hart bij Leidschendam (ZH). Lida houdt zich bezig met maatregelen voor weidevogels. Zo werden op het perceel onder meer enkele greppels onder water gezet. „Afgelopen jaar heb ik 17 nesten geteld. Dat zijn er toch weer zeven meer dan het jaar ervoor. Ook zag ik meer grutto's rond-scharrelen en voor de eerste keer een tureluur bij ons op het land. Wat scheelt, is dat we een waterwingebied in de buurt hebben. Daar vinden de vogels een goede broedplaats en krijgen jongen de kans om vliegvlug te worden.” ◀

Murk Nijdam ▲

‘Kolonie bepaalt het succes’

De grutto's deden het dit jaar goed bij Murk Nijdam uit Wommels (FR). Hij zag maar liefst 50 jongen vliegvlug worden. Het geheim van dat succes? De grutto's hebben de omstandigheden en de tijd gehad om een grote kolonie te vormen. Elk jaar komen ze terug en elk jaar wordt de kolonie groter. De Friese melkveehouder heeft dan ook een waar paradijs ingericht voor weidevogels met veel plas-dras en hoge waterstanden. Hij houdt het riet in de sloten kort en maait pas vanaf 15 juni. „Als boer moet je soms dingen laten die voor het bedrijf niet zo goed zijn. Maar dat is een keuze. Ik ben veel in het veld om te volgen hoe het gaat en probeer zoveel mogelijk verstoring tegen te gaan.” Nijdam is 61 jaar en houdt nog dertig melkkoeien en wat jongvee. Vanwege zijn leeftijd verkoopt hij zijn land aan het Agrarisch Natuurfonds Fryslân. „Zo blijft mijn land ook na mijn dood behouden voor de weidevogels. Dat vind ik een mooi idee.” ◀

André te Fruchte ▼

‘Lekwater voor scholeksterkuikens’

Melkveehouder André te Fruchte uit Beltrum (GL) doet al ruim twintig jaar aan weidevogelbeheer op vrijwillige basis en in goede samenwerking met de vogelwerkgroep Lichtenvoorde. Zijn bedrijf vindt hij te intensief voor een beheerpakket. Hij maait wel ruim om de gemarkeerde nesten van wulpen en grutto's heen. Zijn broedsucces zat echter bij een andere vogel, namelijk de scholekster. „Er zit al een paar jaar een koppeltje op de maïskuil, maar ik zag er eerdere jaren nooit jongen bij lopen. Niet zo gek, ik kom daar vaak met de trekker om voer te halen. In 2020 liepen er wel kuikens bij en die zijn groot geworden.” Veel van zijn weidevogelnesten worden gepredeerd door kraaien, marters en vooral vossen. Waarom het nu wel lukte met de scholeksters is ook voor Te Fruchte een beetje gissen. „Misschien houdt de dagelijkse gang van trekker met voerwagen de roofdieren op afstand. Verder stond de beregeningshaspel er vlakbij en zorgde het lekwater voor wat nattere omstandigheden. Daar zag ik de kuikens regelmatig bij lopen.” ◀

Jan Vonder

‘Succes door lange adem’

Samen met dertig andere agrariërs, vogelaars en jagers bekommert akkerbouwer en ondernemer Jan Vonder zich om het lot van de weidevogels op de Tolhuislanden (OV), tussen Zwolle en Staphorst. „We telden inmiddels 300 nesten op 600 hectare. Het lukte om 270 kuikens vliegvlug te krijgen, waarvan 90 procent grutto's. We boeken hier succes door de samenwerking van boeren, jagers en vrijwilligers. We hebben, onder meer op mijn perceel, veel plas-dras aangelegd. We doen dat al 25 jaar.” Weidevogelbeheer is een kwestie van lange adem, volgens Vonder. „Inmiddels hebben we vier drones aangeschaft om de nesten op te sporen. Dat werkt goed, want de techniek is enorm verbeterd. En we werken met een dubbele camera op elke drone, zodat je meteen ziet of er sprake is van een foutmelding. Dat is belangrijk, want als je weet waar de nesten liggen, kun je de kuikens ook de bescherming bieden om vliegvlug te worden. Bijvoorbeeld door Kievitsnesten in mandjes te plaatsen. Een agrariër kan dan bij het bewerken van zijn land eenvoudig het mandje verplaatsen. Dat is een nieuwe methode die we hier met succes uitproberen.” ◀

Freddie Aalberts ▲

‘Meer kuikens door voorweiden’

„Ik had het afgelopen jaar veel meer kuikens, ook vliegvlugge. Hoeveel precies weet ik niet, want ik wil daar niet doorheen banjeren. Dan verstoor ik de vogels.” Aan het woord is biologisch melkveehouder Freddie Aalberts uit Hasselt (OV). Hij boert samen met Jacob Wensink en melkt 87 koeien op 44 hectare eigen grond en pacht 44 hectare natuurland van Staatsbosbeheer. Sinds kort is Aalberts weidevogelcoördinator bij agrarische natuurvereniging Camperland. Aalberts schat dat er op de 23 hectare met uitgestelde maaidatum zo'n 25 koppels met voornamelijk grutto's, wulpen, tureluurs en Kieviten zitten. Die 23 hectare ligt verdeeld over hun eigen grond en die van twee collega-melkveehouders. Zijn broedsucces verklaart Aalberts door zijn nieuwe aanpak. Tot vorig jaar deed hij niet aan voorweiden en was het gras rond 1 juni zo zwaar, dat kuikens daar niet meer doorheen konden komen. Hij veranderde zijn aanpak door op zijn kruidenrijke percelen te starten met voorweiden. „Ik weid mijn koeien tot 8 mei. Koppels die hun eerste legsel kwijt raken, beginnen op deze percelen aan een tweede legsel, omdat het gras dan kort is. Doordat ik biologisch boer, staan er al wat meer kruiden, die insecten aantrekken. Dat allemaal samen vergroot bij ons de overlevingskans van de kuikens.” ◀

Winterwerkzaamheden verbeteren uitgangspositie voor weidevogels

Bij weidevogelbeheer denken de meeste mensen aan het voorjaar. Dan broeden de weidevogels en vindt er nestbescherming plaats. Wie in het voorjaar meer weidevogels en een groter broedsucces wil, kan in de wintermaanden al veel doen. Eigenlijk begint het nieuwe weidevogelseizoen al in het najaar.

Tekst: Oswin Schneeweisz

Beeld: Arjan van Duijvenboden, Ellen Meinen, Susan Rexwinkel

Weidevogels zoals de grutto hebben baat bij een hoger waterpeil. De grasgroei komt dan later op gang, waardoor de structuur van het gras opener is. In dit gras kunnen jonge grutto's zich beter voortbewegen en vinden ze bescherming en voedsel. Door de hogere grondwaterstand komen ook de wormen aan de oppervlakte. De open structuur verhoogt bovendien de kans op kruiden in de vegetatie. Dat zorgt voor meer gevarieerde graslanden en een beter voedselaanbod voor kuikens. Voordat de kuikens een wormpje meepikken, voeden zij zich namelijk eerst enkele weken met insecten die baat hebben bij kruiden in het land. Voor de overleving van kuikens is die insecten-fase essentieel. Daarom zijn

Weidevogelman

TIP

Kieviten zijn je dankbaar voor slikranden. Die kun je maken door stukken slootrand af te vlakken.

bloemrijke graslanden, die veel nectar aan insecten bieden, belangrijk. Peilverhoging kan tijdelijk of jaarrond, op kleine of grote schaal. Een jaarrond hoog waterpeil op polderniveau is het meest effectief. Het aanleggen van een dam en de aanschaf van een pomp zijn echter kostbaar. Een goedkoper alternatief is het afsluiten van drainagepijpen en het plaatsen van schotten. Tijdelijk verhogen wordt vaak toegepast in het broedseizoen. Hiervoor moet het peil al ruim vóór 1 april worden opgezet, bij voorkeur al in december. Het hogere slootpeil veroorzaakt in het perceel een hogere grondwaterstand en dat is in droge jaren ook voor landbouwproductie een voordeel. Informeer bij het waterschap of er een vergunning nodig is voor het plaatsen van stuwen of het hanteren van een hoger waterpeil.

Afvlakken slootkant

Een ideaal klusje in de wintermaanden is het afvlakken van de slootranden langs percelen voor weidevogels. Dat biedt weidevogels twee voordelen. Kuikens lopen minder kans om te verdrinken en er komt meer voedsel beschikbaar. Met een slikgige overgang van nat naar droog kunnen grutto's en kieviten makkelijker

in de grond prikken om wormen en emelten te vinden. Juist bij droge voorjaren met minder voedselaanbod is dat belangrijk. En het voorkomt dat slootkanten een snelweg worden voor predatoren.

Bomen en predatieplan

Predatie door onder meer roofvogels en kraaien verkleint het broedsucces van weidevogels. Deze predatoren maken meestal gebruik van bomen, om nesten en kuikens te vinden. Identificeer locaties waar predatoren zich kunnen ophouden en haal hoge beplantingen weg of snoei die terug. Dat geldt ook voor bomen op het erf. Overleg met de wildbeheereenheid over een predatie-beheerplan. Jacht op predatoren kan effectief zijn, maar alleen als andere predatoren hun plek dan niet innemen. Denk verder aan mogelijkheden om weidevogels af te schermen van predatoren door bijvoorbeeld rasters te plaatsen tegen vossen.

'De beste uitgangssituatie voor een goed broedseizoen van weidevogels is kort gras'

Beweiding met schapen of ganzen

De beste uitgangssituatie voor een goed broedseizoen van weidevogels is kort gras. Mocht de graslengte in de winter door klimatologische omstandigheden te lang worden, dan is begrazing met schapen een goede maatregel. Bij melkveehouder **Gerwout Netjes** in Eemdijk is dat niet nodig, omdat ganzen zijn gras kort houden. Hij runt in Eemdijk een bedrijf met 190 melkkoeien en 120 stuks jongvee op 100 hectare. Op 18 hectare ligt zwaar beheer met kruidenrijk grasland, plas-dras en verlate maaidatum. Hij zet beweiding in voor de weidevogels. „Beweiding zorgt voor verse mest op het land, waar veel insecten op afkomen. Dat hebben de kuikens nodig. Daarnaast levert beweiding vaak wat ongelijke grashoogte op, dus met pollens en mestflaten die de kuikens weer gebruiken voor voedsel en dekking. Daarnaast heb ik dit jaar op een perceeltje geëxperimenteerd met lage veebezetting, dus extensief beweiden met maximaal drie koeien per hectare. Dat werkte best goed. Er kwamen veel vogels om voedsel te halen. En er is door de lage veebezetting minder kans op vertrapping. De vogels

Gerwout Netjes houdt het gras kort in de winter.

kunnen gemakkelijker nestelen en de aanwezigheid van vee houdt ook predatoren enigszins op afstand.” Zo gauw het land het toelaat, gaan de koeien van Netjes naar buiten, meestal is dat begin april. „Winterbeweiding met schapen kan ook helpen om het gras kort te houden als je pas laat mag maaien. Maar ik heb er zelf geen ervaring mee. Wel heb ik geëxperimenteerd met beweiding van pinken in de herfst. Dat was ook een positieve ervaring. Maar meestal is het hier in de polder niet nodig, omdat de ganzen het gras wel kort houden. Als ik tijdens het maaien kuikens vind, verplaats ik ze naar het perceel met beweiding of uitgesteld maaibeheer. Enkele jaren terug vond ik er drie. Die heb ik verplaatst en ze zijn alle drie groot geworden. Dit jaar zijn er zeker enkele weidevogels vliegvlug geworden. Maar omdat ik uitgesteld maaibeheer toepas, zie ik dat niet altijd. Vorig jaar zag ik wel twintig tot dertig kuikens lopen. Het droge voorjaar had daar zeker mee te maken.”

Plas-dras door zoutwinning

Gert-Jan Sijtsma is melkveehouder in Wetsens (FR). ‘Je bent knettergek,’ zeiden sommige boeren tegen hem toen hij voor het eerst een stukje land onder water zette. „Alleen al het idee dat je gezond grasland onder water zet om een plas-drasgebied te creëren voor weidevogels is voor menig boer ondenkbaar. Het zit tussen de oren. Het past niet in ons productie-denken. Op dit land werd vroeger zout gewonnen, waardoor de bodem daalde en het waterpeil dus hoog stond. Dat was een paradijs voor weidevogels. Ik weet nog dat mijn vader schotten in het land plaatste, omdat hij door de hoge waterstand de weide anders niet goed kon bewerken. En nu heb ik, de volgende generatie, twee stukken onder water gezet. Ik heb twee plekken ingericht als plas-drasgebied. En op de percelen met kruidenrijk grasland, gelegen aan weerskanten van het plas-drasgebied, maai ik pas in juni om de broedsels niet te verstoren. Overigens is mijn ervaring dat te laat maaien ook niet goed is. Dan gaat het gras hangen en vinden de vogels het geen fijne plek meer. Dan gaan ze gewoon bij de burens zitten. De gemakkelijkste manier om een plas-drasgebiedje te maken, is op een laagte of een kommetje in het land. Op een vlak stuk land kun je eventueel ook dijkje trekken. Je hoeft geen binnenmeer te creëren, een beetje drassig is goed genoeg. Soms is het al voldoende om gewoon de waterpomp over het weiland te laten lopen. Een plas-dras is echter geen garantie voor weidevogels. Ik ken boeren met prachtige plas-dras gebiedjes waar geen weidevogel komt. Het kan soms ook best een aantal jaren duren voordat ze het ontdekken.” ◀

Weidevogels profiteren bij Gert-Jan Sijtsma van een kommetje in zijn perceel ontstaan door zoutwinning.

Wat komt er kijken bij een plas-dras?

Een plas-drasgebied trekt alleen weidevogels aan als het gecombineerd wordt met een geschikt broed- en leefgebied. Vuistregel: minimaal 0,5 hectare plas-dras per 100 hectare weidevogelgebied. Is het gebied kleiner, dan kan zo'n plas-drasgebiedje zich ontpoppen tot een ecologische val. Het weidevogelgebied moet kruidenrijke weidevogelgraslanden bevatten met uitgesteld maaibeheer (minstens tot 15 juni), beperkt bemesten (hooguit alleen ruige mest) en eventueel extensieve beweiding. Een open landschap zonder bomen verkleint het risico op predatie van de eieren en kuikens door vogels, omdat roofvogels bomen als uitzichtpunt gebruiken.

Acculoze Plas-dras pompen

King of the Field

T40-AL
40.000 liter

Anti-Vogel set

- Systeem werkt zonder accu
- Nog hogere opbrengst
- Eenvoudig verplaatsbaar
- Permanent of mobiel systeem

T120-AL
120.000 liter

T80-AL
80.000 liter

Wielstel met kogelkopdissel

Bel nu en bestel nog voor 2021
0513-466003

www.poortmansolar.nl

- **Pim Oude Luttikhuis, 11 jaar**
- **Plattelandsjongen uit Stokkum (OV)**

„Elk voorjaar hoop ik het eerste kievitse van Nederland te vinden. Dat is me nog niet gelukt. Wel vond ik in 2019 samen met mijn vader het eerste kievitse van de gemeente Hof van Twente. Daar was ik heel trots op. Eieren zoeken vind ik prachtig en als je in de natuur bent, zie je altijd wel iets bijzonders, zoals jonge hazen en reeën. Steeds vaker vinden we de nesten op maïsland, waar vaak veel kieviten bij elkaar zitten. We markeren de nesten en geven dit aan de boeren door. Waar ik van baal zijn de kraaien en marters, die hier veel nesten leegroven.” ◀

Tekst: Mark Oude Luttikhuis Beeld: Ivo Hutten

Als je in de natuur bent,
zie je altijd wel iets bijzonders

Luister naar weidevogels bij het kiezen van percelen

Niet elk graslandperceel is geschikt voor weidevogels. Want weidevogels hebben een wensenlijstje en doen soms onverklaarbare dingen. Twee boeren en een expert leggen uit welke zaken ze meenemen bij het kiezen van weidevogelpercelen.

Tekst: Sandra Wilgenhof
Beeld: Ellen Meinen, Susan Rexwinkel

Welke percelen zijn geschikt voor weidevogels? Een vraag waar boeren die net beginnen, of willen beginnen met weidevogelbeheer een antwoord op moeten zoeken. Weidevogelbeheer is niet vast te binden op een enkel perceel, vertelt Mark Kuiper, directeur van adviesbureau NatuurBeleven BV en tevens weidevogelcoördinator bij Collectief Noord-Holland Zuid. Met enkele zzp-ers begeleidt hij boeren in agrarisch natuurbeheer. „Boeren

'Het is raadzaam om te kiezen voor laaggelegen stukken'

kunnen het op perceelniveau tiptop in orde maken voor weidevogels. Maar als er om dat perceel allemaal bomen staan of percelen liggen die intensief gemaaid worden, komen er geen weidevogels.”

Vochtig, open en afgelegen

„Het belangrijkste voor weidevogels is een omgeving met vochtig land. Dus veenweidepolders en sommige typen kleipolders in het westen en noorden van Nederland. Ook langs de randen van Overijssel en Gelderland zijn geschikte weidevogelgebieden”, aldus Kuiper. Een open gebied is een tweede voorwaarde voor weidevogels op een perceel. „Binnen 200

meter van bomen of hoge objecten vind je geen weidevogelnes-ten. Daar willen weidevogels simpelweg niet broeden, omdat ze dan te zichtbaar zijn voor predatoren.”

Kuiper geeft aan dat het raadzaam is te kiezen voor laaggelegen stukken. „Deze lage percelen zijn vaak minder goed berijdbaar of leveren minder op, doordat het er vaak wat natter is. Geen ideaal perceel voor de boer, maar wel voor de weidevogel. Kies ook vooral afgelegen percelen. Daar is het rustig voor de vogels. Bovendien kan de boer dan de percelen dichterbij huis gebruiken voor het weiden van de koeien of om te maaien.”

Verhogen waterpeil

Het verhogen van de grondwaterstand is volgens Kuiper de beste maatregel die je kunt nemen om percelen geschikter te maken voor weidevogels. „Veel boeren zijn bang voor een hoger grondwaterpeil. Echter, meerdere onderzoeken hebben aangetoond dat het verhogen van het slootwaterpeil in de zomer er niet toe leidt dat het perceel minder goed berijdbaar wordt. In de zomer ligt het grondwaterprofiel als een kom onder het perceel. Hierdoor zijn de sloten goed gevuld, met natte randen

Weidevogels kun je niet sturen

Wim Terlouw (57) is een echte weidevogelboer, ook al is hem dat niet met de paplepel ingegoten. Sinds 2009 boert Terlouw als enige melkveehouder op het eiland Marken (NH). „Op het bedrijf waar ik eerst boer was, deden we niks aan weidevogelbeheer. Alles wat ik weet, heb ik op dit bedrijf geleerd.” Desondanks is Terlouw bedreven in het weidevogelbeheer, evenals zijn zoon Tim (22) die in de toekomst graag het bedrijf wil overnemen. „Ons hele bedrijf is ingesteld op het weidevogelbeheer”, vertelt Tim. „Als we een perceel willen maaien, maar we zien dat er weidevogels lopen, dan maaien we het perceel die dag niet. De weidevogels gaan voor.” Van de 63 hectare grasland is 15 hectare grasland met een uitgestelde maaidatum, op 5 hectare wordt extensief gemaaid, en 3 hectare is ingericht als plasdras. Elk jaar rond eind mei bepalen vader en zoon welke percelen ze reserveren voor een uitgestelde maaidatum. „We reserveren bijna altijd dezelfde percelen, omdat de weidevogels vaak op dezelfde percelen terugkomen als het jaar daarvoor”, vertelt Wim. Ze weten ook dat weidevogels zich niet altijd aan het plan houden dat de beide ondernemers van tevoren bedacht hebben. Daarom reserveren ze een paar hectare voor last-minute beheer. „We probeerden een keer de weidevogels te sturen door op een andere plek plasdras aan te leggen”, vertelt Wim. „Dat werkte deels, want op de nieuwe plek zaten wel weidevogels. Maar ook op de oude plek bleven weidevogels komen. Dus uiteindelijk hadden we juist meer weidevogels, waar we dan ook weer blij mee waren.”

voor de weidevogels, en is de rest van het perceel nog goed te gebruiken door de boeren.” Door een hogere waterstand in de sloten worden de bermen zachter, waardoor weidevogels daar makkelijk in de grond naar voedsel kunnen zoeken. Ook houden de vogels van het ondiepe water dat ontstaat langs de weilanden. Boeren die geen sloten langs percelen hebben, kunnen ook greppels onder water zetten of een stukje plasdras creëren. Dit zijn volgens Kuiper ook goede maatregelen om de percelen vochtiger te maken.

Grasmanagement aanpassen

Wat de ideale graslengte is voor weidevogels verschilt per periode en per weidevogel. „Kieviten bijvoorbeeld zijn gek op slordig beweid land, waar her en der wat lange plukken afgewisseld worden met kort geweid gras. Gruttokuikens daarentegen houden juist van gras dat ongeveer 20 tot 30 centimeter lang is, zodat ze goed beschut zitten.” Als boeren kiezen voor weidevogelbeheer moeten ze het grasmanagement aanpassen, vindt Kuiper. „Het gaat vooral om de variatie in grassen die ze telen. En dat heeft ook zeker voordelen voor de boer. Doordat een boer meer verschillende soorten gras teelt, is er altijd wel eentje die het goed doet. Ook bij extreme droogte of kou.”

Weidevogels houden vooral van oudere graslanden die matig bemest worden. „Als die er niet zijn, kunnen recent ingezaaide graslanden geschikter worden als boeren ze verschalen, dus door minder te bemesten. Eventueel kunnen ze die percelen nog doorzaaien met meer soorten. Dat is overigens niet altijd nodig, maar het versnelt wel het bereiken van een meer biodivers grasland”, vertelt Kuiper.

Hij adviseert boeren die niet goed weten welke percelen ze moeten kiezen voor weidevogels contact te zoeken met een plaatselijk collectief. „Het kiezen van een geschikt perceel kan het beste gedaan worden in overleg met iemand die de weidevogelpopulatie in de omgeving kent. Meestal is zo iemand wel te vinden in een plaatselijk collectief. Weidevogels laten immers zelf het beste zien welke percelen zij geschikt vinden.” ◀

'De ideale graslengte verschilt per periode en per weidevogel'

Afgelegen en beweide percelen

Voor Kasper van Beek (26) is weidevogelbeheer een spel waarbij hij zichzelf continu afvraagt waar hij voor kiest: weidevogels of productiegras? Van Beek is de compagnon van Wes Korrel, die nu nog de eigenaar is van het melkveebedrijf in Ouderkerk aan den Amstel (NH). Korrel is fanatiek bezig met weidevogelbeheer en daar moest Van Beek in het begin aan wennen. „Ik vind weidevogelbeheer een uitdaging, omdat je met partijen gras zit van minder kwaliteit. Tegelijk bieden al die verschillende partijen gras ook weer mogelijkheden om het rantsoen op basis van gras en brok te optimaliseren. Aan het voerhek heb ik continu vier verschillende soorten gras liggen, die allemaal in een andere periode of van een ander perceel afkomstig zijn. Door de verschillende types gras op mijn bedrijf goed te combineren realiseer ik toch een jaarproductie van 7.800 kilo melk, met 4,25 procent vet en 3,50 eiwit.” De percelen van Van Beek zijn lang en diep. Twee beheerpakketten heeft hij afgesloten op percelen die ver van het erf afliggen, omdat weidevogels houden van rust. Van Beek ziet ook dat de weidevogels het vooral goed doen op percelen waar de koeien weiden of er net van af zijn. „Weiden zorgt voor een variatie van lengte en dichtheid van het gras. Gecombineerd met de mesthopen die de koeien achterlaten, die insecten aantrekken als voeding voor de jonge pullen, werkt dat goed voor weidevogels.”

'Weidevogels
horen in dit
gebied, we
moeten er
zuinig op zijn'

Bemesten na eerste snede

Een bemestingsstrategie die rekening houdt met weidevogels is voor melkveehouder John van Winden uit Schipluiden vanzelfsprekend. Hij bemest zijn 4,5 hectare grasland met uitgestelde maaidatum óf niet óf beperkt voordat hij de eerste keer maait. De vrees voor kwalitatief slecht voer en minder opbrengst is onterecht, vindt hij. „Het gras is smakelijk genoeg voor de koeien.”

Tekst: Mascha Scharenborg

Beeld: Susan Rexwinkel

Het was genieten voor melkveehouder John van Winden, toen hij afgelopen seizoen zo'n tien gruttopaartjes, zes kievitsnesten en enkele tureluurs telde in zijn weilanden. Het voedsel-aanbod voor de weidevogels en hun kuikens was door de droogte in april en mei minimaal, maar de weidevogels en hun kuikens slaagden er toch in te overleven.

Van Winden vindt de aandacht voor weidevogels in 'zijn' omgeving, de polders van het Zuid-Hollandse Midden-Delfland, belangrijk en vanzelfsprekend. Hij weet zich nog goed te herinneren hoe het pakweg dertig jaar geleden ging. „We maaiden om de nesten heen en hielden wel wat rekening met de weidevogels. Maar nu ik weet dat de populatie onder druk staat, vind ik het veel belangrijker om me in te zetten voor de weidevogels. In die tijd ging het vooral om productie en kwaliteit van gras. Nu denk ik er anders over. Weidevogels horen in dit gebied, we moeten er zuinig op zijn. Ik zie het als een opdracht voor ons als boeren. Om in deze polder ons bedrijf te mogen en

kunnen runnen, hoort het er bij om in mijn bedrijfsvoering rekening te houden met de weidevogels.”

Die aandacht voor de weidevogels werkt als een olievlek, ziet Van Winden. Boeren-buren gaan er ook actiever mee om en houden rekening met maaien en andere werkzaamheden op het land. Dat het niet alleen bij zijn inzet blijft, stemt Van Winden blij. „Ik zie de populaties toenemen. Dat geeft me een goed gevoel.”

1 juni land

Van Winden houdt met zijn vrouw Nelly en hun kinderen 75 melkkoeien en 20 stuks jongvee op 37 hectare grasland. Het bedrijf is van oudsher een melkveehouderij. Al jaren produceren John en Nelly kaas- en zuivelproducten, die ze verkopen in hun boerderijwinkel. Van de 37 hectare grond die ze in gebruik hebben, is 4,5 hectare 1 juni land, dat Van Winden niet eerder dan 1 juni mag maaien. Daarvoor krijgt hij een vergoeding van 400 euro per hectare via Agrarisch Collectief Midden-Delfland. Ruige mest uitrijden conform de voorwaarden levert hem nog eens 110 euro per hectare vergoeding op. Ook pacht hij grond van Natuurmonumenten in Weidevogelkerngebied Commandeurspolder. Daar wordt

Grond die rijk is aan regenwormen, is ideaal voor weidevogels. Van Winden ziet de populaties weidevogels toenemen.

jaarlijks de maaidatum bepaald, afhankelijk van hoe de weidevogels zich ontwikkelen. Samen met drie boeren beheren ze het 23 hectare grote gebied. „We mogen daar alleen ruige mest toepassen. Daar maaiden we afgelopen seizoen eind juni. Het is perfect gras om te hooien. Dat wil iedere koe prima vreten, want het gras is gevarieerd. Er zitten ook andere grassoorten in.”

Zware eerste snede voorkomen

Percelen met een uitgestelde maaidatum instellen is een populaire maatregel in het weidevogelbeheer. Het broedsucces wordt soms vergroot en er treedt minder verstoring op. Veehouders zijn wel wat huiverig, want door het uitstellen van de eerste snede zou hergroei-vertraging optreden. En er ontstaat structuurrijk, matig verteerbaar gras dat slecht toepasbaar

is op melkveebedrijven. Omdat er al veel stikstof in de bodem aanwezig is op met name klei-, veen- en klei op veengronden, levert het uitstellen van de maaidatum vaak een zware eerste snede op. Voor het optimaliseren van weidevogelbeheer is het belangrijk om te zorgen dat de eerste snede een lichte snede is en blijft. Dan biedt het voldoende beschutting in het broed-seizoen, de kuikens kunnen er doorheen lopen én ze kunnen er insecten zoeken en foerageren. Met name op gronden met een hoog stikstofleverend vermogen is het bij uitgesteld maaien voor weidevogels verstandig de bemesting voor de eerste snede achterwege te laten. Een eerste bemesting na de eerste snede is prima mogelijk, zo bleek uit proeven op het bedrijf van Van Winden. Op enkele stroken grasland van Van Winden werden door het Louis Bolk Instituut in het kader van het project Winst & Weidevogels proeven gedaan. Gekeken werd wat het effect is op het gras en de weidevogel-populatie wanneer de eerste mestgift pas na de eerste snede wordt uitgereden in plaats van ervoor. Op de meeste percelen met een uitgestelde maaidatum is het toepassen van ruige stalmest of drijfmest toegestaan. Uit de proef bleek dat bemesten vóór de eerste snede niet

‘Ruige mest te traditioneel benaderd’

Het gebruik van de traditionele ruige mest op grasland kent een aantal positieve eigenschappen voor weidevogels. Zo verschaft de mest nestmateriaal in de vorm van strootjes en bevordert het de aanwezigheid van regenwormen. Toch wordt te traditioneel vast-gehouden aan de gedachte dat ruige mest altijd de beste meststof is op percelen waar weidevogels voorkomen, vindt Rudi Terlouw. Als adviseur heeft hij ruime ervaring in gebiedsprocessen op het snijvlak van landbouw en natuur. Hij adviseert gemeenten, provincies, maar ook Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en boeren. Hij deed veel studies naar weidevo-gels in combinatie met bemesting. Daarbij viel hem op dat natuur-beheer in Nederland traditioneel is ingestoken en er te weinig integraal gekeken wordt. „Als we het over weidevogel-beheer hebben, gaat het nog steeds over 1960. Ruige mest is zeker belangrijk en van onschat-bare waarde. Maar er zijn in de loop van de jaren ook andere factoren een rol gaan spelen. De leefomgeving is veranderd, het klimaat verandert, de voorraad aan meststoffen in de bodem is groter en ook de ontwikkeling van de mechanisatie in de landbouw speelt een rol. Er wordt te star gekeken naar dunne mest en te ouderwets naar ruige mest. Ruige mest is een prima meststof, maar de wijze van aanwenden is bijvoorbeeld veranderd. Reed men vroeger met de kettingstrooier een aantal keren heen en weer over een perceel, nu gaat dat dit met een breedstrooier. Het gevolg

is dat het vrijwel onmogelijk is om de sloten en greppels vrij te houden van mest. De slootkanten en greppel randen worden voedselrijker en minder structuur- en kruidenrijk, terwijl ook de waterkwaliteit daalt. Deze aspecten zijn juist van grote waarde voor de weidevogel.” Dunne mest kan specifiek en gericht aangewend worden. Wil een veehouder de groei van het gras remmen door de eerste bemesting uit te stellen, dan is dunne mest na de eerste snede in een aantal gevallen passender dan ruige mest. „Bovendien zorgt dunne mest aanwenden na de eerste snede, als de weidevogels er niet meer zijn, voor een prima hergroei. En daarmee voor een betere kwaliteit van de tweede snede. Terwijl ruige mest eerst moet verteren en pas groei geeft in de nazomer en herfst.” Een andere verandering is dat boeren in de jaren zestig ruige mest in het voorjaar uitreden en de bodem nog minder meststoffen bevatte dan nu in het voorjaar. „Nu groeit het gras al langer door in de herfst. Ook in het voorjaar zien we door klimaatontwikke-ling een vroegere start van de grasgroei en in de bodem is meer mest beschikbaar. De kans is daardoor groot dat wanneer voor de eerste snede ruige mest wordt uitgereden, de beloopbare zode te hoog is voor weidevogels.” Terlouw zou het toejuichen als wat betreft weidevogelbeheer en bemesting meer maatwerk wordt toegepast en meer integraal gekeken werd in relatie tot het complete aspect landbouw en natuur.

Weidevogelman

TIP
Bemest grasland met uitgestelde maaidatum in het voorjaar niet of weinig, om een zware eerste snede te voorkomen.

zinnig is voor een betere voederkwaliteit of productie. De proeven waarbij met uitgestelde maaidatum niet bemest werd voor de eerste snede, leverden geen lagere opbrengst in de eerste snede en latere snedes. Bij de uitge-stelde maaidatum kan de mestgift beter worden gegeven na de eerste snede, voor de beste kans op een hogere eiwit-opbrengst.

Doorwaadbare zode

Van Winden erkent dat. Afgelopen jaar paste hij 20 tot 25 kubieke meter drijfmest toe voor de eerste snede op de 1 juni percelen. In de zomer reed hij ruige mest uit. „Soms doe ik het in delen, soms sla ik het over om voor de eerste snede te bemesten. Dat kan prima. Er zit meer mest in de bodem dan je denkt. Als je te zwaar gaat bemesten, gaat het gras eerder liggen. Dan kan een kuiken niet meer door het gras lopen en dat is funest om te overleven. Als je eerder gaat bemesten, is begin mei het gras te hoog.” Ruige mest is volgens Van Winden een perfecte

In het voorjaar laat Van Winden water in de op zijn percelen gegraven greppels lopen. Hierdoor kunnen de vogels makkelijker aan voedsel komen.

'Ruige mest trekt regenwormen aan.
Ideaal voor weidevogels'

meststof voor de 1 juni percelen. „Het werkt trager, maar het trekt veel regenwormen aan en dat is natuurlijk perfect voor de weidevogels.” (zie kader over ruige mest)
Om de weidevogels een nog gespreider bedje te geven, laat Van Winden eind maart, begin april water in de op zijn percelen gegraven greppels lopen. „Het is geen plasdras, maar de greppels staan dan wel tijdelijk vol water. Hierdoor kunnen de vogels makkelijker aan voedsel komen, met name de jongen. Als ze wat groter zijn, kunnen ze wat makkelijker zelf voedsel vinden. Daarna verlaag ik het peil in de greppels weer.”

Fris en smakelijk voer

In tegenstelling tot wat veel boeren vrezen, is Van Winden wel te spreken over de voeder-

waarde van het gras dat hij van de percelen haalt. „We doen alles in ronde balen. Het is prima voer. Van iedere hectare halen we zo'n 20 balen van 400 kilo. Daar zit gemiddeld zo'n 800 tot 850 VEM in. We mengen het door het rantsoen en snijden iedere vier dagen een nieuwe baal open. Het is rustig verteerbaar voer en goed voor de diergezondheid en verteerbaarheid. Het is fris voer en smakelijk genoeg voor de koeien. Door het kort af te snijden en in balen te voeren, maakt het ons flexibel. Want het is altijd op voorraad en iedere baal heeft dezelfde kwaliteit.”
Hoe hij bemest en maait, stemt de melkveehouder af met de gebiedscoördinator van Agrarisch Collectief Midden-Delfland. „Net als ik steekt mijn zoon er ook al tijd in en heeft hij er iets voor over om de weidevogelpopulatie te laten groeien in onze omgeving.”
Zijn tip aan boeren die zich willen inzetten voor de weidevogelpopulatie is: probeer het eens uit op een perceel waar al weidevogels zitten. Begin met het strooien van ruige mest in augustus of september. Een vogel gaat niet broeden waar geen voedsel is. „Je moet er wat lef voor hebben om niet voor de eerste snede te bemesten, maar het kan echt.” ◀

'Het is voor mij echt een kleine moeite,
die beestjes horen ook hier thuis'

- ▶ **Geert van Bergen**
- ▶ **Melkveehouder in Puiflijk (GD)**
- ▶ **85 melkkoeien, 9 zoogkoeien, 2.100 vleesvarkens, 65 hectare grasland in gebruik en 15 hectare bouwland**

„Ik heb dit jaar voor het eerst de nestjes laten zoeken en beschermen. Er wordt steeds vaker over boeren gezegd dat ze alles zomaar platspuiten en ommaaïen. Ik wil een positief tegengeluid laten horen. Daarom heb ik contact opgenomen met het IVN. Het is voor mij echt een kleine moeite. Ze kwamen met tien vrijwilligers de nestjes zoeken. Op 9 hectare grasland vonden ze 16 nestjes, van grutto's en vooral Kievieten. Best veel. Voor het sleepslangen zetten ze hoedjes op de nestjes, zodat de loonwerker er omheen kon rijden. Tegen de tijd dat we gingen maaïen, waren de nestjes alweer uitgekomen. En op het bouwland rijden we er makkelijk omheen. Ik zit niet in een beheersgebied, dus ik krijg hier geen extra geld voor. Maar daar moet je het niet voor doen. Die beestjes horen ook hier thuis. Volgend jaar wil ik weer meedoen, dan met 36 hectare.” ◀

Tekst: Simone Uijttewaal Beeld: Ivo Hutten

Goed predatiebeheer behoudt grutto's in Limburg

Predatie is de laatste jaren één van de belangrijkste redenen waarom de stand van de weidevogels achteruitgaat. De mogelijkheden om predatoren aan te pakken, verschillen per provincie. Maar in Limburg weten ze er de laatste gruttopopulatie mee te stabiliseren. Timing en ontheffingen blijken de succesfactoren.

Tekst: Robert Ellenkamp
Beeld: Ellen Meinen, Willem Maris

Bij grutto's denk je al gauw aan West- en Noord-Nederland. Maar ook in het Limburgse Ospel komt een kleine groep voor. Net als elders zaten er vroeger in Limburg meer grutto's dan nu. „In de jaren vijftig en zestig was het hier een jong ontginningslandschap met kleine boompjes. Het gebied was toen veel opener en er zaten nog nergens vossen en steenmarters. Ook maaiden boeren hun percelen veel minder vaak. Daardoor was er een goed leefgebied voor weidevogels”, vertelt weidevogelcoördinator Willem Maris, gezeten aan de keukentafel van melkveehouder Henk Aarts in Ospel.

In de jaren zeventig telden vrijwilligers in de gemeente Nederweert, waar Ospel onder valt, 300 broedparen. Dat aantal zakte terug naar 10 tot 12 broedparen in 2010. De laatste jaren

'De stabiele situatie komt voort uit een veranderde aanpak'

is de populatie stabiel met 16 broedparen. Deze broedparen zitten bovendien alleen nog in agrarisch gebied. De natte randzone van natuurgebied De Grote Peel van Staatsbosbeheer gebruiken de grutto's, wulpen en scholeksters niet langer om te broeden. Staatsbosbeheer beheert het als weidevogel-graslandtype, maar doet daarbij niet aan predatiebestrijding. Het is wel een belangrijk foerageergebied voor weidevogels.

Beheersvergoedingen concentreren

Die stabiele situatie komt voort uit een veranderde aanpak. Om de achteruitgang te stoppen, is rond 2010 besloten om de beheersvergoedingen te concentreren in het meest kansrijke gebied. Er ligt nu 118 hectare grasland met een beheerpakket en een maaidatum na 1 juli. „Sinds 2010 richten we ons op het gebied waar de dichtheden het grootst zijn, zodat de weidevogels samen predatoren kunnen verjagen. Met een groep grutto's en

Weidevogelman

TIP

Overleg voor een predatiebeheerplan met het collectief of de wildbeheereenheid

vooral kieviten kunnen de vogels beter een vuist maken tegen predatoren. We vinden hier ieder jaar zo'n 150 tot 200 kievits-nesten op maïsland."

Aan de keukentafel blijkt al snel dat 1 juli soms nog te vroeg is om te maaien. Henk Aarts doet al twintig jaar aan weidevogel-beheer. In het begin was dat op vrijwillige basis. Nu heeft hij 15 hectare met een beheerpakket van 1 april tot en met 1 juli en vijf hectare tot 15 juli. „Ik wil best nog wat langer wachten als de kuikens nog niet groot genoeg zijn. En heb dat ook al een keer 'gratis' gedaan. Het kost me toch flink grasopbrengst, dus heb ik liever ook daar een aanvullende vergoeding voor." In andere provincies zijn er vaak subsidiemogelijkheden om in te spelen op die flexibele maaidatum. Volgens Maris zou dat ook in Limburg welkom zijn. Omdat weidevogelbeheer beperkt is, heeft het agrarisch collectief daar niet voor gekozen.

Predatiedruk hoog

Naast het creëren van een betere habitat en meer habitat, en het vergroten van de natuurlijke afweer tegen predatoren door de grotere groep vogels, is de andere succesfactor de aanpak door de wildbeheereenheid. Daarom zit Jac Brandes, faunaco-ordinator van de wildbeheereenheid (WBE) De Grootte Peel, ook aan de keukentafel bij Henk Aarts. Hij is verantwoordelijk voor de monitoring van de predatoren en het predatorbeheer, en voert dat uit met vijftien mensen. Dat blijkt een intensieve klus. „De predatiedruk is hoog. Vanaf januari voeren we 26 nachtelijke

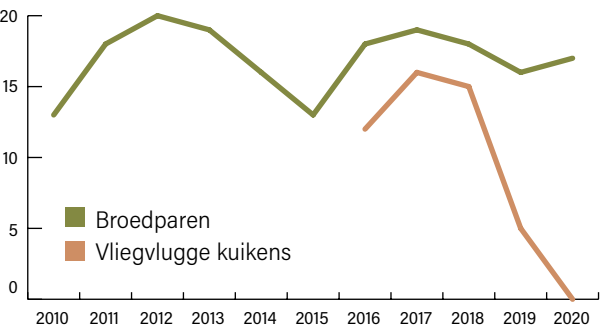
telrondes uit met onze auto's over vaste routes door ons 2700 hectare grote gebied. Per nacht rijden we 40 tot 50 kilometer en tellen we per 20 kilometer gemiddeld één vos en vijf katten." De katten mogen niet worden bejaagd, al nemen die in aantal wel toe. Bij de vossen ligt dat anders. Naast de landelijke vrijstelling om overdag de vos te bejagen, geeft Provincie Limburg sinds 2008 een ontheffing om ook van 1 januari tot en met 1 juni 's nachts op de vos te jagen. Met succes. Brandes geeft aan dat er jaarlijks 20 tot 30 vossen worden afgeschoten. „Dat aantal is niet zo groot in vergelijking met wat er elders wordt afgeschoten. Maar dat komt doordat we de vossenpopulatie hier laag houden. We schieten iedere vos die we zien in die periode, omdat die periode cruciaal is voor de weidevogels."

Vossen afschieten

Willem Maris heeft er de afgelopen jaren op aangedrongen om vooral tussen 1 januari en

1 juni vossen af te schieten en niet vóór die periode. „Vossen vestigen hun territorium in de paartijd, van half december tot half januari. Als je ze dan opruimt of in de periode er na, ontstaat er voor een paar maanden een vacuüm. Die periode is cruciaal om weidevogels groot te krijgen. Deze aanpak lijkt hier goed te werken." De jagers werken verder met bouwhondjes om vossen uit de bouw (hol) te verjagen. Dat mag tot 1 maart en gebeurt vier tot vijf keer per jaar. De vos helemaal uit het weidevogelgebied houden, lukt niet. Volgens Brandes komen ze vooral uit het nationaal park. Daar mag van

Ontwikkeling grutto in Ospel

De grafiek geeft weer hoeveel gruttoparen er jaarlijks geteld worden door de vier weidevogelbeschermers in Ospel. Omdat broedparen niets zeggen over de instandhouding van de popula-tie, wordt sinds 2016 ook het aantal vliegvlugge jongen geteld.

Melkveebedrijf Koe&Koe

Henk Aarts en Cecile Snijders runnen samen met Joost en Ankie Wijnen melkveebedrijf Koe&Koe, op de grens van de provincies Noord-Brabant en Limburg. Het bedrijf bestaat uit 200 melkkoeien met bijbehorend jongvee, 61 hectare grasland waarvan 21 hectare huiskavel, en 15 hectare maïsland. Koe&Koe bestaat uit twee bedrijfslocaties. Op de hoofdlocatie staan de melkgevende koeien. Op de andere locatie het jongvee en de droge koeien in een potstal. De potstal is nieuw gebouwd om het organische stof gehalte omhoog te krijgen op het maïsland. Aarts weidt zijn hele koppel en experi-menteert komend jaar voor het eerst met kruidenrijk grasland .

Weidevogels in de winter

Waar zijn de weidevogels in de winter? Welke vogels blijven hier? Wanneer komen ze terug? We vroegen het Lars Soerink van Vogelbescherming Nederland.

Tekst: Jenny Braaksma
Beeld: Vogelbescherming

Het aantal weidevogels is in de winter een stuk lager dan in de zomer. Lars Soerink legt uit: „Bijna alle weidevogels zijn trekvogels, hun leefomgeving is een internationaal plaatje. Neem bijvoorbeeld de grutto. Deze vogel werd in 2015 nog uitgeroepen tot onze Nationale Vogel, maar het grootste deel van het jaar zit hij in West-Afrika.”

Van dag tot dag

Ook de meeste tureluurs overwinteren langs de Atlantische Kust en Noordwest-Afrika. Kieviten daarentegen vertonen een heel ander

trekgedrag. De kieviten uit Zuid-Scandinavië blijven vaak hier in de regio overwinteren. „Deze soort kijkt heel erg naar het weer”, legt Lars Soerink uit. „Zij bepalen van moment tot moment of ze blijven of ergens anders naartoe gaan. Ook onze 'eigen' kieviten doen dat. Daardoor zie je hier in zachte winters zelfs meer kieviten dan in het broedseizoen.”

Klitten bij elkaar

Een groot verschil per seizoen is de grootte van de zwermen. Waar de vogels in het broedseizoen uitwaaiëren over het

land, klitten ze in de winter graag bij elkaar. En dan niet alleen per vogelsoort onderling: ze zoeken ook elkaar op. „Kieviten en goudplevieren zijn een soort neven van elkaar. Zij zijn in de winter dan ook regelmatig bij elkaar te vinden in grote zwermen. Ook wulpen lopen lekker tussen deze groepen door. Want grote groepen beschermen ook hen tegen roofvogels als slechtvalken.”

Samen sterk

Lars Soerink prijst de kievit om zijn felheid: „Het zijn goede vliegers en kunnen razendsnel zwenken. De andere soorten hebben hen ook echt nodig. Met elkaar houden ze de roofdieren op afstand en jagen ze buizerds en hermelijnen weg van de zwerm.” Dat 'samen sterk' principe maakt ook het succes van de weideland-kerngebieden, waarin de vogels zo goed gedijen. „In grote aantallen is de individuele overlevingskans groter.”

Vlugge vlieger

Wist je dat de grutto in slechts drie dagen, zonder onderbreking, van Friesland naar het Afrikaanse Senegal kan vliegen? Dit is een afstand van maar liefst 4.000 kilometer. Lars Soerink: „Het lichaam van de grutto verandert in de voorbereiding op de trek: ze leggen een energievoorraad aan en hun stofwisseling past zich aan.” Trekvogels in het algemeen zijn echte kampioenen in het benutten van energie, geen enkel ander dier komt hierbij in de buurt.

Weidevogelbeheer en graslandmanagement gaan prima samen

Met aangepast graslandmanagement doen veehouders al veel voor de weidevogels. De fanatieke weidevogelbeheerders Jan Geert Hoekstra en Hessel Meindertsma uit Friesland geven aan hoe zij dit op hun eigen bedrijf organiseren en welke resultaten dit voor de weidevogels oplevert.

Tekst: Ronald Boogaard Beeld: A3Impressies

Flexibiliteit en kuikenstroken

Jan Geert Hoekstra runt samen met zijn ouders een melkveebedrijf in Aldtsjerk. Zij zijn fanatieke weidevogelbeheerders. „Het zien van de vele nesten en de jonge kuikens geeft veel voldoening. Dat is waar wij het samen met de nazorgers allemaal voor doen”, aldus Jan Geert Hoekstra. De genoemde nazorgers zijn weidevogelvrijwilligers.

Hun bedrijfsvoering is niet echt intensief, zodat weidevogelbeheer prima bij ze past. De filosofie van vader en zoon Hoekstra is dat de bedrijfsvoering niet ten koste mag gaan van de natuur. Tegelijk moet de natuur geen nadelen opleveren voor de bedrijfsvoering. In februari en maart starten de Hoekstra's met het bemesten van de percelen. Ze bemesten weidepercelen anders dan maaipercelen. De hoeveelheid mest hangt namelijk sterk af van het gebruik, maar ook van de grondsoort. Uitgesteld maaien passen ze toe op verschillende percelen. Op drie hectare is de uitgestelde maaidatum 1 juni en op negen hectare kruidenrijk grasland is dit 15 juni. Ze leggen kuikenstroken aan in de gangbare percelen. Dit zijn stroken waar het gras langer blijft staan ter bescherming van de kuikens. De

	Maaien	Beweiden	1 juni land	Kruidenrijk
Drijfmest	30 m ³	20 m ³	25 m ³	
Vaste mest				12 ton
Kunstmest	250 kg KAS	100 kg KAS		

Het bemestingsplan van de familie Hoekstra.

extra insecten zitten vooral in de percelen die er omheen worden geweid. „Op het moment dat de vogels nestelen, bepalen wij samen met weidevogelcoördinator Henk Oud waar we het gras in stroken laten staan”, vertelt Jan Geert Hoekstra. „De stroken variëren in breedte, afhankelijk van het aantal nesten in het perceel. Een kuikenstrook is minimaal 100 vierkante meter rondom een nest. Bij meerdere nesten binnen een straal van 50 meter wordt er weer een grotere kuikenstrook aangelegd, van ongeveer 0,2 hectare.”

Drone en warmtecamera

De nazorgers registreren het aantal nesten en kuikens. Ze zoeken in het lange gras. Via een drone met warmtecamera sporen ze de kuikens en de laatste nesten met eieren op. De exacte locaties delen ze vervolgens via de app met de veehouder. „Zo weten wij waar de nesten zich bevinden en kunnen wij ze beschermen tegen de koeien bij beweiden of machines bij het maaien”, geeft Hoekstra aan. De eerste snede maaien of beweiden ze in drie etappes, zodat er groeitrappen ontstaan. Percelen waar jonge kuikens in zitten, maaien

Bedrijfsgegevens

Familie Hoekstra uit Aldtsjerk
Aantal melkkoeien: 150
Areaal: 72 hectare gras en 8 hectare maïs + 30 hectare natuur via pacht van It Fryske Gea voor weiden van jongvee, uitrijden van vaste mest en voor de hooibouw

Ontvangen beheervergoeding per hectare:

- ▶ legselbeheer met twee weken rustperiode d.m.v. kuikenstroken - 304 euro
- ▶ uitgesteld maaien tot 1 juni - 300 euro
- ▶ kruidenrijk grasland tot 15 juni - 1.250 euro
- ▶ Plasdras - 1.500 euro

Kuikenstroken bieden bescherming op het bedrijf van Hoekstra.

ze niet. Op percelen waar ze beweiden, plaatsen ze nestbeschermers. De nazorgers verstrekken deze via de Friese Vogelwacht. De koeien zijn hieraan gewend en ze bieden voldoende bescherming voor de nesten. Belangrijk voor optimaal weidevogelbeheer is dat de melkveehouders zelf het landwerk doen. Hierdoor zijn ze flexibel in het moment van maaien. „De loonwerker komt namelijk op een afgesproken tijdstip en dat past soms niet in ons weidevogelbeheer.”

Voorweiden combineren met uitgestelde maaidatum

Melkveehouder Hessel Meindertsma is groot geworden met en tussen de weidevogels. Als kleine jongen al ging hij begin april eieren zoeken. Dit doet hij nu nog, maar dan met zijn kleinkinderen. Het eieren zoeken is al snel overgegaan in weidevogelbeheer. In het hoogseizoen is hij hier twee uur per dag mee bezig.

In het voorjaar start de familie Meindertsma vroeg met beweiden. Dit is medio april, zodra de temperatuur en de draagkracht van de bodem het toelaten. Ze beweiden verspreid over een kavel van 48 hectare. De koeien gaan vroeg naar buiten, om een mooi mozaïek van groeitrappen te krijgen. Op de percelen waar de weidevogels nestelen en de koeien grazen, plaatst

Vorbeweid voedingsrijk voorjaarsgras

- Gebruik maken van vorbeweid voedingsrijk voorjaarsgras voor weidevogels sluit goed aan bij de bedrijfsstrategie van Meindertsma:
- Het is goed in te passen bij de overgang naar een maaiblok.
 - Schoonmaaien na beweiding is niet gunstig.
 - Het effect van bemesting na voorweiden is beperkt.
 - De timing van het voorweiden is cruciaal. Bij kieviten kan voorweiden tot aan het uitkomen van de eieren. Bij grutto's is het beter één tot twee weken voor uitkomen te stoppen met voorweiden.

Vergoedingen

Door goed weidevogelbeheer is het aantal broedparen op dit melkveebedrijf prima. Maar het aantal jongen dat daadwerkelijk groot wordt gebracht, is helaas door de toename van de predatie dramatisch laag. Dit jaar zijn 58 broedparen geteld: 25 x kievit, 12 x grutto, 8 x tureluur en 13 x scholekster. Over de beheervergoeding voor het uitgesteld maaien van het agrarisch collectief Noordelijke Friese Wouden is Hoekstra tevreden. „Het is goed genoeg als compensatie voor de opbrengstderving van het gewas. En we kunnen met die vergoeding prima alternatieven aanwenden.” Het is voor vader en zoon Hoekstra eigenlijk een sport om de balans te vinden tussen een bedrijfseconomische bedrijfsvoering en een optimaal weidevogelbeheer. ◀

Meindertsma nestbeschermers. Voor de achterste percelen op deze kavel geldt een uitgestelde maaidatum van 1, 8 of 15 juni. „Dit gras is prima voer voor onze droge koeien of als aanvullend voer in de nazomer voor de melkkoeien.”

Voorweiden

Meindertsma geeft aan dat het vroege weiden min of meer een vorm van voorweiden is. „De koeien grazen twee à drie dagen op twee hectare en gaan dan naar de volgende strook. Dit herhalen wij drie keer en dan gaan onze koeien eind mei in het etgroen.” Voorweiden zorgt voor structuur in de vegetatie en het perceel. Dit is belangrijk voor weidevogels. De kuikens lopen beter door een open structuur. De bos- en polvorming geeft de kuikens dekking, net als de oneffen bodem. En het levert ze een diversiteit aan insecten op. Wie voorweiden combineert met aanliggende percelen met uitgestelde maaidatum, geeft kuikens een geschikte mogelijkheid om uit te wijken naar andere percelen van later in mei tot midden juni.

Bedrijfsgegevens

Familie Meindertsma uit Tergrêft bij Burdaard
Aantal melkkoeien: 100
Areaal: 69 hectare grasland waarvan 48 hectare weidevogelbeheer
Melkproductie: Rollend J.G.M. 10.300 kg, 4,45 % vet, 3,66 % eiwit

Weidevogelman

TIP

De eerste snede van een uitgestelde maaidatum kun je goed in balen bewaren, om ze flexibel in het rantsoen in te passen.

Kruidenrijke stroken

De familie Meindertsma legt ook kruidenrijke stroken van zes meter aan langs de slootkanten. Deze stroken laten zij twee weken langer staan als ze een perceel maaien. „Het nadeel hiervan is dat de randen er nog staan als de koeien weer op etgroen gaan grazen. Je kunt de koeien dan nog niet op het perceel jagen. Dit kost ons dus relatief meer tijd, want je maait twee weken later.” Maaien doet de familie Meindertsma zelf. Hierdoor zijn ze flexibel. De avond voor het maaien controleert de veehouder het perceel op nesten. „We zetten een blauwe afrasteringspaal bij het nest neer als markeerder. We laten 50 vierkante meter gras rondom een nest staan in de vorm van een wybertje, zodat we er met de machines goed omheen kunnen werken. Dit jaar zijn er ongeveer 90 broedparen van de vier hoofdsoorten op ons bedrijf geteld.”

Waterpeil

Op de 48 hectare grasland waar weidevogelbeheer wordt toegepast, zetten ze het waterpeil van de sloten twintig centimeter hoger dan het gangbare zomerpeil. De sloten zijn tot de randen gevuld en er ligt een greppel plasdras waar de vogels kunnen foerageren. „In 2021 willen we zelf het waterpeil met een stuw regelen. Hiervoor ontvangen wij ook een subsidie. De greppel-plasdras is de eerste twee jaar succesvol. Dan heeft schijnbaar de predatie door dat er een enorme toename is van weidevogels en slaat die weer toe.” ◀

Gouden regels plasdras

- Bij plasdrassen zijn er meer weidevogels en meer insecten, dus voedsel voor de jongen. De drie gouden tips voor greppel-plasdras zijn:
1. Laat het perceel voor half maart kort grazen met voorweidende koeien of schapen.
 2. Verschraal het grasland door niet te bemesten, ook niet of nauwelijks na juli.
 3. Stuur erop dat de greppel vol staat en de zone er omheen een slijkige overgang krijgt naar het drogere deel.

Het resultaat is dat de plasdras met het omliggende grasland een mooi mozaïek vormt, waar voedsel en schuilgelegenheid zijn te vinden.

Breng de luchtmacht in stelling

Als wij gingen vissen, pakten we eerst een schep om wormen 'uit de grond te trillen'. Geleerd van mijn broers. Het is zo'n handigheid die we als mensen afkijken van de natuur: kieviten trappelen op de grond en halen zo de wormen omhoog.

Jaren later kreeg mijn weidevogelkennis een verdieping, dankzij een bevlogen veehouder. „Ik kan maar beter samen met buren op één of een paar plekken voor goede omstandigheden zorgen. Als er veel weidevogels bij elkaar zitten, komt er meer van terecht. Ze helpen elkaar: kieviten zie je massaal de lucht in gaan om kraaien, meeuwen en roofvogels te verjagen. Die kieviten noem ik de luchtmacht van de weidevogels.”

Wat een mooie waarneming en wat een geweldig inzicht, in een notendop. Heb je dat gehoord en onthouden, dan wordt het een sturend begrip voor je weidevogelbescherming. Percelen met plasdras, met kruidenrijk, met doorwaadbaar kuikenland en beweide percelen, sloten met hoog water, onbemeste slootranden, je puzzelt net

Na verloop van tijd verleid je de boeren met buurpercelen hetzelfde te doen. Het klinkt hoogdravend, maar het ontstaat op veel plekken echt zo. Een veehouder met 200 koeien werd door collega's over de streep gehaald. Hij verdient er geen cent minder om en heeft er zoveel plezier in, dat hij vrienden en kennissen uitnodigt voor een grutto-safari.

Onze weidevogels, ze horen bij ons en verdienen onze liefde en steun. Hoe meer je van ze weet, hoe meer respect je voor ze krijgt. De grutto mag een icoon zijn, de kievit is met zijn kuif en kleuren van grote schoonheid én een held die de strijd aan gaat. Boeren en vrijwilligers die ervoor gaan en anderen meetrekken, het zijn helden. Boeren die zich laten overhalen om mee te doen, zijn helden. Deze speciale uitgave vertelt over de kievit en over boeren die ervoor gaan. Omdat ze dat willen. Omdat ze dat zo geleerd hebben. Omdat het erbij hoort.

Weidevogelman

'Onze weidevogels verdienen onze liefde en steun'

zolang tot je voor verschillende weidevogels en hun kuikens de goede omstandigheden bij elkaar hebt. Je concentreert daar je kennis en aandacht, het werkt praktisch. En: de kieviten vormen de luchtmacht.

► **Henk Pelleboer**
► **Mastenbroek (OV)**

Met een verbouwde schoolbus rijdt Henk Pelleboer in het voorjaar regelmatig gasten rond op zijn land, als weidevogelsafari. „Als mensen zien wat we allemaal doen, zijn ze altijd enthousiast: koeien in de wei, weidevogels, natuur, biodiversiteit. Iedereen vindt dat prachtig. Maar als ik dan vraag: 'wat koop je zelf in de supermarkt?', wordt het vaak akelig stil in de bus. Ik laat zien dat we veel kunnen doen, maar dat dit niet vanzelfsprekend is. Die bewustwording vind ik heel belangrijk.” ◀

Tekst: Simone Uijttewaal Beeld: Ivo Hutten

Ik laat zien dat we veel kunnen doen, maar dat dit niet vanzelfsprekend is

Weidevogelwetenschap

‘Productief kruidenrijk grasland op veen is een ware zoektocht’

Productief kruidenrijk grasland op veen is een ware zoektocht, die veel vragen oproept voor de bedrijfsvoering van de melkveehouder. Toch kan kruidenrijk grasland perspectief bieden voor weidevogels, is de ervaring. In de Krimpenerwaard wordt momenteel volop geëxperimenteerd met doorzaai van kruiden in grasland. Onderzoeker Pedro Janssen en melkveehouder Antonie Vonk Noordegraaf vertellen over kansen, uitdagingen en handvatten voor de boer.

Tekst: Annemarie Gerbrandy
Beeld: Louis Bolk Instituut, Susan Rexwinkel

Extensief en productief kruidenrijk grasland

Kruidenrijk grasland kent een brede spreiding in samenstelling. Twee belangrijke typen zijn:

- 1

Extensief kruidenrijk grasland met een focus op specifieke biodiversiteit, bijvoorbeeld weidevogels, met als nevensdoel een functionaliteit voor de bedrijfsvoering.
- 2

Productief kruidenrijk grasland met een focus op functionaliteit voor de bedrijfsvoering, met als nevensdoel een effect op de biodiversiteit waaronder het aantrekken van insecten.

Kruiden komen van nature voor in graslanden. De laatste veertig jaar is er echter een monocultuur van Engels raaigras nagestreefd, om een maximale productie en voederwaarde te realiseren. We zien al wel een toename van kruidenrijk grasland op natuurpercelen, de zogeheten extensieve kruidenrijke graslanden, zegt onderzoeker Pedro Janssen. „Deze percelen hebben een natuurdoelstelling, met extensief beheer zoals uitgestelde maaidata en geen bemesting of bemesting met ruige mest. Dat werkt niet op een perceel waar je ook productie van af moet halen. Een antwoord hierop kan productief kruidenrijk grasland zijn, een alternatief voor productiegrasland met alleen Engels raaigras.”

Veel stikstof in veenbodem

Op zand en klei worden goede resultaten bereikt met productief kruidenrijk grasland, aldus Janssen. Kruiden hebben een ander bewortelingspatroon dan grasachtigen, waardoor diepere bodemlagen ontsloten worden en de droogtebestendigheid van het weiland verbetert. Vooral op lichtere en drogere gronden hebben meer kruiden kans om stand te houden. Na droge perioden kunnen ze zich zelfs uitbreiden in de vaak open zoden. Dit resulteert op zand- en kleigronden in een hogere gewasopbrengst van productief kruidenrijk grasland ten opzichte van gewoon grasland. Maar productief kruidenrijk grasland op veen is een uitdaging, weet Janssen. „Voor het in stand houden van kruiden in het weiland stelt boeren voor uitdagingen, vanwege de hoge stikstoflevering van de veenbodem. Bovendien is veengrond minder droogtegevoelig.” In de Proeftuin Trots op de Krimpenerwaard en het project Winst & Weidevogels zijn in 2018 verschillende experimenten gestart met de herintroductie van kruiden in grasland. Daarin

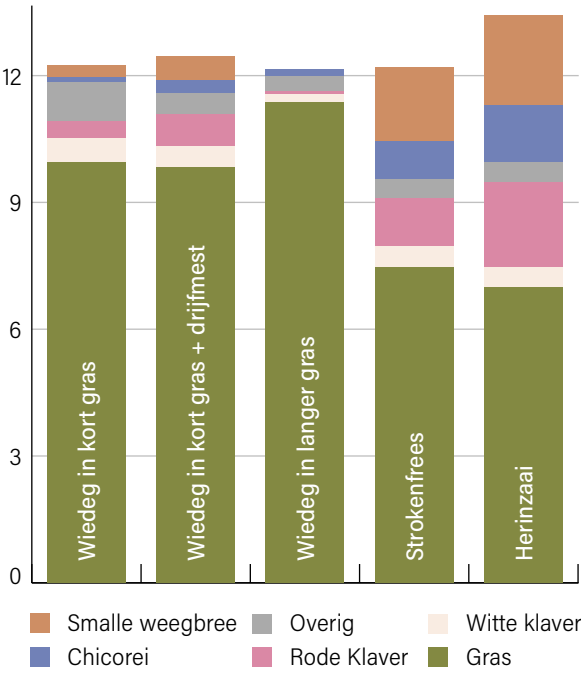
Een kruidenrijk perceel van Vonk Noordergraaf.

wordt gekeken naar zaken als: welke kruiden kunnen het beste in welke perioden van het jaar worden doorgezaaid of heringezaaid, kan kruidenrijk grasland tegen veelvuldig maaien of gedijt het beter bij frequent beweiden, en welke bemesting is ideaal voor de ontwikkeling van kruiden in grasland. Janssen vertelt: „In een demo met herinzaai van productief kruidenrijk grasland meten we daar 13 tot 14 ton droge stof opbrengst ten opzichte van 12 tot 13 ton droge stof van puur Engels raaigras. We willen ook weten of dit ook kan met doorzaaien. Het Louis Bolk Instituut legde hiervoor vijf behandelingen aan met vijf herhalingen. We willen onderzoeken welke

methode het dichtst in de buurt komt van herinzaai. Daarbij kijken we naar de opbrengsten en het aandeel kruiden op jaarbasis.”

Wiedeg of strokenfrees

Op de proefveldjes werd gras, witte klaver, rode klaver, chicorei, smalle weegbree en overige kruiden ingezaaid, met een wiedeg of een strokenfrees. Deze strokenfrees is speciaal ontworpen om kruiden in grasland door te zaaien. Er zijn drie proefveldjes met de wiedeg doorgezaaid, waarvan twee veldjes met kort gras (één met en één zonder bemesting) en één met langer gras. Het vierde proefveldje is met de strokenfrees doorgezaaid en het vijfde veldje dient als controleperceel met herinzaai. De kruiden die in de plotjes met de wiedeg zijn gezaaid, kwamen moeizaam op. Vooral die in het plotje met het lange gras, vertelt Janssen. „Dat was tevens de verwachting: de kruiden worden weggeconcentreerd door het gras. De

Opbrengst van de doorzaaioproef van actieve kruiden in tonnen droge stof per hectare in de Krimpenerwaard.

kruiden in het korte gras kwamen nog wel naar boven, maar ongelijk verdeeld, vooral in de open plekken.” Het plotje dat met de strokenfrees is doorgezaaid, komt dicht in de buurt van het veldje met herinzaai, constateert de onderzoeker. „De opkomst van kruiden is daar boven verwachting, daar waren we heel tevreden over.” Om op grotere schaal een vervolg aan het project te geven, werd in 2020 in totaal 19,5 hectare kruidenrijk op productiegrasland doorgezaaid, bij drie boeren in de Krimpenerwaard (in totaal 7,5 hectare) en zes boeren in Midden-Delfland. „Deze deelnemers gaan met één of twee percelen kruidenrijk aan de slag”, vertelt Janssen. „De redenen voor hen om mee te doen zijn heel divers: voor weidevogels, diergezondheid, graslandmanagement of vanuit de wens van de melkfabriek (On the way to PlanetProof, red.)”

Hart voor weidevogels

Melkveehouder Antonie Vonk Noordegraaf uit Ouderkerk aan den IJssel is één van de deelnemers aan het project. De Zuid-Hollander heeft een melkveebedrijf met honderd melkkoeien, dertig stuks jongvee en vijftien schapen op 56 hectare land, waarvan 4 hectare maïs. Vonk Noordegraaf heeft een groot weidevogelhart: hij heeft een blok van 18 hectare aaneengesloten land, waarop hij ANLb-pakketten bij het Agrarisch Collectief

Krimpenerwaard heeft afgesloten: voor legselbeheer op bouwland en grasland, plasdras, extensief kruidenrijk grasland, voorweiden en kruidenrijke randen. Aangrenzend heeft hij nog 20 hectare legselbeheer op grasland met kruidenrijke randen, waar hij zijn koeien weidt en eventueel last minute beheer op toepast. Vonk Noordegraaf, bestuurslid van het agrarisch collectief, zaaide in 2018 vanuit het project twee stroken extensief kruidenrijk grasland van 10 meter breed in, die ook extensief worden beheerd. Volgens hem zitten er voldoende weidevogels in de Krimpenerwaard, maar is het een uitdaging om de kuikens groot te krijgen. Er wordt in het gebied met pakketten met uitgestelde maaidata gewerkt. Maar één van de nadelen daarvan is dat het gras te lang wordt en plat gaat liggen, zegt hij. „De kuikens krijgen het daardoor moeilijk om er doorheen te lopen. En ze zijn makkelijker een prooi voor predatoren, omdat ze moeilijker dekking kunnen zoeken.” Door het droge voorjaar van 2018 was het eerste jaar van de kruidenrijke stroken geen succes, zegt de melkveehouder, want er kwamen meer onkruiden op dan kruiden. „Ik dacht toen: daar komt niet veel van terecht. We hebben de randen in de herfst van 2018 doorgezaaid met 15 kilo Engels raaigras en dat pakte verrassend goed uit. In 2019 kwamen de kruiden goed terug.

Antonie Vonk Noordegraaf:
‘Ik wil naar 10 ton
droge stof per hectare’

Weidevogelman
TIP
Wil je starten met kruiden in het gras? Experimenteer dan eens door een rand of een deel van een iets schraller perceel in te zaaien met een kruidenrijk grasmengsel.

Mogelijk heeft de doorzaai voor een dichtere grasmat gezorgd, waardoor de onkruiden minder kans hadden.”

Strak maaibeleid

In het voorjaar van 2020 zaaide Vonk Noordegraaf een perceel van 1,5 hectare in met voor de helft productieve kruiden en voor de helft gras. Hoewel het voorjaar heel droog was, kwamen de kruiden na twee weken op. „Als het echt groeizaam weer is, kan het na een week boven staan. Nu duurde het iets langer.” De melkveehouder zag ook onkruid boven komen. Maar door een strak maaibeleid te hanteren, kon hij dat aardig onder controle houden. „Ik heb het spul de eerste keer begin juni gemaaid. Toen was er nauwelijks opbrengst, maar het onkruid was daarna wel weg.” Vervolgens haalde hij begin juli, eind augustus en half oktober een maaisnede van het productief kruidenrijk grasland af. Het land werd alleen bemest met drijfmest. De opbrengst van het productief kruidenrijk grasland valt Vonk Noordegraaf niet helemaal mee. Hij haalde zo’n 8 ton droge stof van een hectare, tegen 12 ton bij normaal grasland. Ter vergelijking: de opbrengst van extensief kruidenrijk grasland ligt op 5 à 6 ton droge stof per hectare. Pedro Janssen zegt hierover: „De verwachting was ook niet dat productieve kruiden op veengrond een hogere opbrengst zouden geven. We hebben bij Antonie een ander mengsel ingezaaid dan op de proefvelden. Zo hebben we klaver weggelaten, omdat veengrond van zichzelf al voldoende stikstof levert. Zoals gezegd is productief kruidenrijk op veengrond een zoektocht. Wat kan wel en wat niet? Wat gebeurt er als we bijvoorbeeld ook

Winst & Weidevogels

Weidevogels voelen zich thuis op Nederlandse weidegrond: de cultuurgrond door boeren onderhouden. Het aantal weidevogels neemt nog steeds af; we zoeken daarom uit op welke weidegrond de vogel zich het beste thuis voelt. Daar kan de boer direct mee aan de slag. Andere zaken zoals klimaatverandering en toename van het aantal vijanden van de weidevogel kunnen we minder makkelijk oppakken.

In de zoektocht naar een optimale weidegrond voor weidevogels kunnen we twee kanten op; terug naar de landbouw van de jaren zestig van de vorige eeuw óf met modern vakmanschap een aantrekkelijke weidegrond verzorgen voor weidevogels en tegelijkertijd voldoende gezond voedsel voor de mens produceren. Dát is de inzet van Winst & Weidevogels; een gespreid bed voor de vogels én een goed inkomen voor de boer om ook dat gespreide bed te kunnen verzorgen. Het initiatief ‘Onze Weidevogels’ streeft naar hetzelfde en dat ondersteunen wij vanuit Winst & Weidevogels dan ook van harte .

Onze inzet: we nemen de huidige landbouwpraktijk als uitgangspunt. We ontwikkelen nieuwe typen maatregelen en voorwaarden die én effectief zijn voor weidevogels (in hun hele levenscyclus; op het nest, als kuiken en als volwassen vogel), realiseerbaar zijn én nuttig zijn voor een landbouwbedrijf. Omdat we inzetten op economische inpasbaarheid, kan de toepassing ook breder opgepakt worden door vele boeren; dat komt de weidevogels ten goede. Zo maken we een koppeling tussen ‘biotoop’ en landgebruik, met wederzijdse winst voor weidevogel en melkveehouder.

Minder broedparen, maar wel meer kuikens vliegvlug

productief kruidenrijk grasland is lastiger om te bepalen dan die van alleen gras, vanwege de manier waarop dit wordt berekend, zegt Pedro Janssen. „Deze winter wordt op KTC Zegveld onderzoek gedaan naar de voederwaarde van smalle weegbree. Wil je met zekerheid iets kunnen zeggen over het totale mengsel, dan moet je een uitgebreidere voerproef opzetten.” Volgens Janssen kunnen sommige kruiden positief uitpakken voor de diergezondheid: zo is van smalle weegbree bekend dat de bladeren rijk zijn aan mineralen en een antibacteriële werking hebben. Ook zouden koeien dit gewas graag eten. Soms moeten koeien even aan kruiden wennen, omdat ze toch anders smaken dan gras.

kunstmest gaan strooien? Welke kruiden blijven er dan over en welke gaan verdwijnen? Stel: je strooit kunstmest, de productie gaat omhoog en de kruiden blijven erin. Dan is productief kruidenrijk mogelijk een goed alternatief.” Vonk Noordegraaf vervolgt: „Het is een leerproces. Je kunt niet na één jaar al conclusies trekken. Feit is wel dat ik naar een opbrengst van 10 ton droge stof per hectare wil. Dan is productief kruidenrijk interessant om te concurreren met normaal grasland. Misschien is kruidenrijk interessanter voor een biologische dan voor een gangbare boer, vanwege een andere manier van bemesten. Je ziet ook een trend om kruidenrijke randen langs slootkanten in te zaaien, dat is gemakkelijker in de bedrijfsvoering in te passen.” Janssen vult aan: „Als je over heel Nederland kijkt, zou een opbrengst van productief kruidenrijk grasland van 10 tot 15 ton droge stof per hectare intrinsiek wel moeten kunnen. Ook zonder kunstmest.”

Voederwaarde en smakelijkheid

De Zuid-Hollandse melkveehouder heeft het productief kruidenrijk gras in de ronde baal gedraaid en voert het voornamelijk aan zijn droge koeien. Hij zou het interessant vinden om te weten wat de voederwaarde van het product is. De voederwaarde van

De inspanningen om productief kruidenrijk grasland te laten slagen, hebben uiteindelijk als doel meer weidevogels naar de percelen te trekken. Hoe kijkt Antonie Vonk Noordegraaf op het afgelopen weidevogelseizoen terug? En ziet hij een toename van weidevogels in zijn kruidenrijke percelen en het vliegvlug worden van kuikens? De Zuid-Hollander denkt vooral dat het mozaïekbeheer op het blok van 18 hectare aantrekkelijk is voor weidevogels, door de combinatie van alle ANLb-pakketten tezamen. De start van het weidevogelseizoen was lastig door het koude en droge voorjaar, zegt hij. „Gelukkig is dat goed gekomen. Ik denk wel dat we dit jaar minder broedparen hebben gehad. Maar ik heb ook het gevoel dat er meer kuikens vliegvlug zijn geworden, al kan ik dat niet met cijfers onderbouwen.” Op extensief kruidenrijk grasland heeft de melkveehouder ongeveer even veel weidevogels gezien als op productief kruidenrijk grasland. „Weidevogels zijn dynamisch. Het gaat uiteindelijk om de som van alle maatregelen die worden genomen.” ◀

Winst & Weidevogels is een samenwerkingsverband van:

Winst & Weidevogels is een initiatief van het Veenweiden Innovatiecentrum, Louis Bolk Instituut, PPP-Agro Advies en Hogeschool Van Hall-Larenstein. Zij zetten zich samen met melkveehouders in voor meer biodiversiteit en het behoud van weidevogels in de Provincie Zuid-Holland. Kennis, ervaring, praktijkonderzoek en wetenschappelijk onderzoek worden gebundeld. Het levert praktische tips op en maatregelen waarmee melkveehouders aan de slag kunnen. Goede samenwerking met de boeren is daarbij belangrijk. Daarom voeren we het onderzoek bij hen uit en zitten om tafel om maatregelen uit te denken. We nemen hun ervaringen weer mee in het opstellen of bijstellen van tips en maatregelen (www.weidewinst.nl).

De kievit: op en top boerenlandvogel

Iedereen op het platteland kent het geluid van buitelende kieviten in het voorjaar wel. Een parmantige vogel met zijn zwart-witte verenkleed, brede vleugels en statige kuif. De kievit hoort bij het Nederlandse weidelandschap. Overal in Nederland kun je de kievit aantreffen. Een soort die daarnaast sterk verbonden is met onze cultuur. De kievit en de mens hebben al een lange geschiedenis samen, ook in de bescherming van deze soort.

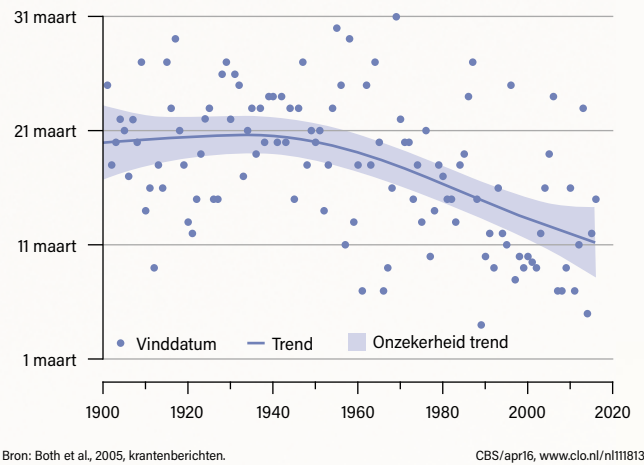
Tekst: Anne Jansma, Astrid Manhoudt, Nick van Eekeren
Beeld: Arjan van Duijvenboden, Marcel Kammen, Ellen Meinen

Waar komt de kievit voor?
De kievit is een van oorsprong zeer algemene boerenlandvogel, die wijdverspreid in Nederland voorkomt op alle grondsoorten. Hij heeft een voorkeur voor een open landschap, met weinig bomen en struiken. De grootste aantallen kieviten zijn dan ook te vinden in de klei- en veenweidegebieden van Noord-, Midden- en West-Nederland. Na het broedseizoen verzamelen de kieviten zich in groepen, die vanaf de zomer aangevuld worden met broedvogels uit de Baltische staten, Rusland en Centraal- en Oost-Europa. Hierdoor kunnen er in het najaar en de winter zeer grote groepen kieviten, aangevuld met groepen goudplevieren en spreeuwen, in en boven het boerenland worden waargenomen. Bij intrekende vorst trekken kieviten verder zuidwaarts naar Frankrijk, Engeland en Spanje. ◀

Vinddatum eerste kievitseï in Friesland

De kievit staat op wacht

Gedurende het broedseizoen verdedigt de kievit zijn nest fel tegen predatoren. Het mannetje is waakzaam en alert, en gaat in de aanval als kraaien, meeuwen en buizerds te dicht in de buurt van het nest of de jongen komen. Tureluurs liften graag mee op het waakzame gedrag van de kievit. Ze maken hun nest liefst vlak bij dat van de kievit, soms zelfs op slechts enkele meters afstand. Uit onderzoek is gebleken dat in gebieden met meer kieviten het nestsucces van andere weidevogels, zoals de tureluur en grutto, ook beter is. Met zijn allen sta je sterker. ◀

Waar en wanneer broedt de kievit?

De kievit heeft in het broedseizoen een sterke voorkeur voor vochtige graslanden met een korte open vegetatie en kale grond. Door deze voorkeur broedt een groot deel van de populatie tegenwoordig op (maïs)akkers. Eind februari zoekt de kievit zijn broedgebied weer op. De kievit is de eerste weidevogel die begint met het maken van een nest. Eieren worden gemiddeld genomen vanaf halverwege maart gelegd, maar de vogel begint steeds eerder met leggen. Het eerste kievitseï wordt tegenwoordig ongeveer tien dagen eerder gevonden dan in de jaren vijftig. Dit wordt grotendeels verklaard door het opwarmende klimaat. Nadat het mannetje het vrouwtje het hof heeft gemaakt worden er vier eieren gelegd, die na 26 dagen broeden uitkomen. Als het nest verloren gaat, door bijvoorbeeld predatie, is de kievit in staat om een nieuw legsel te produceren. Hierdoor kunnen tot eind mei nieuwe kievitsnesten worden aangetroffen. ◀

Nederlandse cultuurvogel

De kievit is sterk verbonden met onze cultuur. Het rapen van kievitseieren was lange tijd een belangrijke traditie in grote delen van Nederland. In het voorjaar werd er met de polsstok het boerenland in getrokken. Met de verkoop van kievitseieren werd in het voorjaar zelfs een extra zakcentje verdiend. Eieren werden verkocht aan de horeca en in hoogtijdagen zelfs naar Engeland geëxporteerd. Hiermee was de kievit sterk verbonden aan met name de Friese cultuur. Deze traditie ging hand in hand met de bescherming van de soort, ook al klinkt dit misschien gek. Na het rapen van de eieren in maart, begon in april de periode van het beschermen van de nesten van de kievit en andere weidevogels door de vogelwachten. In 2015 is in Friesland, als laatste provincie, het rapen van kievitseieren verboden. Dat was nodig, omdat ook de kieviten sterk achteruitgaan. De bescherming gaat nog onverminderd door. Vrijwilligers en boeren zetten zich jaarlijks in voor de bescherming van deze mooie vogel. Echter, sinds de jaren negentig is het aantal kieviten dat in Nederland broedt, fors afgenomen: met 40 procent tot circa 140.000 broedparen. ◀

Rekening houden met het maaien en zaaien

De kievitsnesten in het vroege voorjaar zijn erg kwetsbaar voor landwerkzaamheden zoals sleepslangen, mestinjectie, walfrezen en weideslepen. Om nestverliezen te voorkomen, is het het beste om landwerkzaamheden voor halverwege maart af te ronden. Daarnaast kunnen nesten afgedekt en gespaard worden met nestpannen tijdens de werkzaamheden op het land. Tijdens beweiding kunnen nestbeschermers worden geplaatst, waardoor het nest niet vertrapt wordt. Doordat de kievit vroeg in het voorjaar broedt, is de kans groot dat de eerste legsels voor de eerste snede al uit zijn. Ook broeden tegenwoordig steeds meer kieviten op maïspercelen. Echter, door het grote aantal bewerkingen op deze percelen is de kans op nestverliezen hier groot. Een rustperiode op bouwland, waarbij de maïs later in het seizoen wordt gezaaid, biedt de kievit kans om succesvol zijn eieren uit te broeden. Door dit te combineren met braakstroken is er meer dekking en voedsel voor de kuikens. Voldoende opgroeihabitat op en rondom maïspercelen is belangrijk voor de kuikens. Zo wordt er geëxperimenteerd met vernatting op maïspercelen in combinatie met braaklegging en (voorbe)beweiding op graslandpercelen direct naast het bouwland. ◀

Weidevogelman

TIP

Rij ruige mest uit in het voorjaar. De ruige mest 'trekt' wormen omhoog en maakt ze beschikbaar voor de kievit.

Vochtige open graslanden

In vochtige graslanden kunnen kieviten makkelijker voedsel vinden doordat de wormen dicht onder het maaiveld zitten. De korte vegetatie zorgt er ook voor dat de kievit zijn prooi beter kan zien. Het verhogen van het slootwaterpeil of het vol laten lopen van een greppel (greppelplas-dras) zijn goede maatregelen om de kievit te helpen. Hierdoor ontstaan vochtige en slijkige randen waar de kievit voedsel kan vinden. Een lage bemesting helpt om de vegetatie langer kort en open te houden. In droge voorjaren hebben kievitkuikens moeite om voldoende voedsel te vinden. Daarbij komt dat een gebrek aan vocht leidt tot een vertraagde groei. Greppelland heeft daarnaast nog een andere belangrijke functie. Bij gevaar van overvliegende roofvogels kunnen de kuikens in de greppel dekking zoeken. De kans dat kievitkuikens vliegvlug worden, is groter op land met greppels. ◀

DE IDEALE WEIDVOGEL-BIOTOOP VAN NEDERLAND

Grutto-nest

Kievit

GRUTTO-MENGSEL VOOR KRUIDENRIJK GRASLAND

- ✓ Met alle inheemse plantensoorten die in een weidevogelbiotoop thuishoren
- ✓ Middelhoge, biodiverse vegetatie biedt voedsel (rijke insectenfauna), beschutting en veilige nestplaatsen
- ✓ Ontwikkeld in nauwe samenspraak met boerenlandvogelboeren van het eerste uur
- ✓ Gezond, smakelijk en structuurrijk ruwvoer voor melkvee

verrijgbaar via je lokale zaaizaadleverancier

www.lgseeds.nl

Kruidenrijk zaaizaad

Saladebuffet®

- Diepwortelend
- Droogteresistentie
- Hoge productie
- Zonder kunstmest
- Hoge biodiversiteit
- Tegen maagdarm-wormen

Bestel nu op www.puregraze.com of bel 0546-624005

PURE GRAZE®
HOOFT-PRODUCTS
FOODS
(G)RAZEND GEZOND!!

GA VOOR DE KWALITEIT VAN CRAWER!

KWALITEITS WERKLAMPEN VAN CRAWER Plug-and-play montage voor tractoren!

Crawler Lighting Technology is gespecialiseerd in LED verlichting voor landbouwvoertuigen. Het doel van Crawler is een lamp ontwikkelen die past bij de originele uitstraling van het voertuig, maar die de voordelen biedt van LED verlichting.

Crawler ontwikkelt de lampen op basis van haar kennis van de sector en wensen van de klant. Hierdoor zijn de producten van Crawler perfect afgestemd op de praktijk! De lampen van Crawler zijn één op één te vervangen met het origineel, in veel gevallen zelfs inclusief de stekkers.

Ledhandel24 is erkend dealer van Crawler. Wij zijn erg blij met het assortiment van Crawler. De lampen zijn van zeer goede kwaliteit en de lichtopbrengst is formidabel.

Daarom kiest u voor Crawler verlichting:

- Zeer hoge lichtopbrengst
- Plug-and-play installatie
- Degelijk ontwerp
- Uiterlijk en lichtbeeld vergelijkbaar met het origineel
- 100% radio ontsloord

www.ledhandel24.nl
info@ledhandel24.nl

0597-234500
06-11204496

LEDHANDEL
24.nl

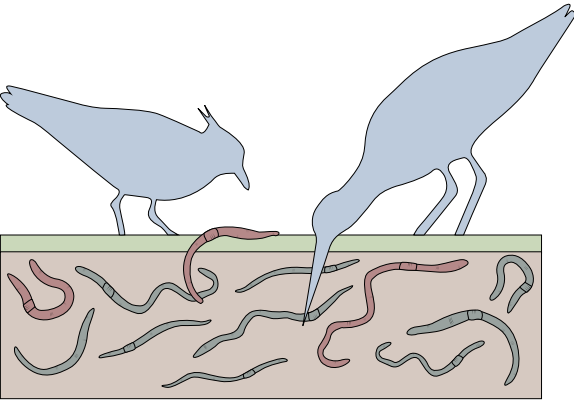
Maatregelen voor de kievit

Grasland

- ▶ Zorg in het voorjaar voor kale, kort begroeide vochtige grond door percelen kort de winter uit te laten komen. Dit zorgt voor een goede start van het broedseizoen. Dit kan gerealiseerd worden met beweiding door schapen en het achterwege laten van bemesting.
- ▶ Greppelpas-dras en hoog waterpeil resulteren in natte slikkeplekken, die kieviten en hun kuikens graag gebruiken.
- ▶ Bemesting met vaste mest resulteert in hogere aantallen rode wormen.
- ▶ Koester oud (greppel)grasland.
- ▶ Extensief graslandbeheer zorgt ervoor dat de vegetatie ijl en open blijft, waardoor het langere tijd geschikt blijft voor kieviten.
- ▶ Met (extensieve) beweiding creëer je variatie. Kieviten houden van korte vegetatie en de mestflaten trekken allerlei insecten aan.
- ▶ Voer landwerkzaamheden in het vroege voorjaar voor halverwege maart uit, zodat nesten gespaard worden.

Bouwland

- ▶ Voer landwerkzaamheden uit voor halverwege maart. Indien dit niet lukt, stel dan de werkzaamheden uit of laat een deel van het perceel braak liggen.
- ▶ Braakstroken bieden voedsel en dekking aan kievitkuikens.
- ▶ Zorg voor voldoende geschikt opgroei-biotoop op of in de omgeving van bouwland. Denk aan beweiding op naastgelegen percelen, graslandstroken langs de sloten, hoog waterpeil of greppelpas-dras. ◀

Wat eet de kievit?

De kievit is met zijn korte snavel een zogeheten zichtjager. Hij kan niet zoals de grutto dieper in de grond naar wormen zoeken, maar moet het hebben van wormen die zich vlak onder het maaiveld bevinden en boven de grond komen. Dit zijn voornamelijk rode wormen, de strooiselbewoners en pendelaars. De grijze wormen zijn echte bodembewoners, die veel minder boven de grond komen. Door te trappelen, vergelijkbaar met wat meeuwen doen, haalt de kievit de rode wormen naar boven. Dit doen ze ook 's nachts. Kieviten foerageren daarbij op zowel zicht als gehoor.

Naast wormen worden er ook andere bodembewonende dieren gegeten, zoals kevers, spinnen en emelten. De kievit is daarmee een functionele emeltenbestrijder. De kievitkuikens hebben een net zo gevarieerd dieet als de oudervogels, dat bestaat uit kevers, spinnen, vliegen, larven en regenwormen. Eén kuiken eet 800 tot 5.000 prooidiertjes per dag. De kievitkuikens pikken de insecten van de grond. Daarom zitten kievitgezinnen graag op percelen met een korte open grasmat, waar insecten makkelijk te vinden zijn. Bij slecht weer en kou schuilen de kuikens regelmatig onder de vleugels van hun ouders om op te warmen. Na 35 à 40 dagen zijn de kuikens vliegvlug. ◀

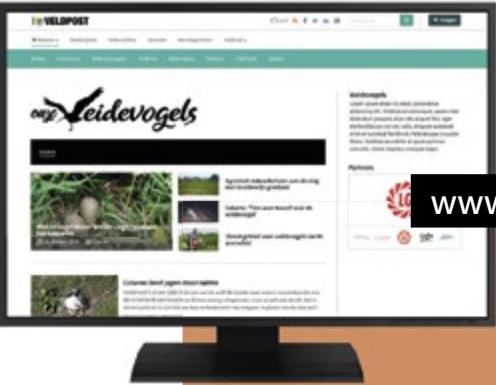
Beweid grasland

Rode wormen zijn een belangrijk onderdeel van het dieet van de kievit. Je kunt rode wormen stimuleren door bemesting van het grasland met vaste mest. De rode worm is slecht bestand tegen grondbewerkingen zoals ploegen. Om die reden vind je op oud grasland meer rode wormen. Daarnaast is de kievit gebaat bij variatie in het grasland. Beweiding en in het specifiek extensieve beweiding leidt tot variatie in grashoogte door het ontstaan van mestbossen. Dit biedt voedsel en dekking tegen predatoren voor de kuikens. Ook zijn mestflaten insectenhotspots, een tafeltje-dekje voor de kievit met mestkevers, vliegenlarven en wormen. ◀

Vooruitblik uitgave april

- ▶ Wat wil de grutto?
- ▶ Stimuleren van voeding, insecten voor de kuikens
- ▶ Samen met vrijwilligers nesten opsporen en beschermen
- ▶ Het beste doorzaaimoment voor kruidenmengsel
- ▶ Erfsingel en stoppeland helpt vogelstand in Flevoland
- ▶ Weidevogelwetenschap: collectieve aanpak via mozaïekbeheer

www.onzeweidevogels.nl

onze Weidevogels verschijnt twee keer per jaar als magazine en de artikelen zijn ook digitaal te lezen op www.onzeweidevogels.nl. Op deze website brengt Agrio meer en actuele artikelen over ontwikkelingen rondom weidevogels.

Colofon
onze Weidevogels verschijnt twee keer per jaar (oplage 30.000) en is samen met www.onzeweidevogels.nl een uitgave van Agrio en JEEN communicatie.

Agrio
Handelsweg 2
7041 GX 's-Heerenberg
Postbus 168
7040 AD 's-Heerenberg
www.agrio.nl

JEEN communicatie
Infanteriestraat 120
6822 NJ Arnhem
www.jeen.nl

Auteurs
Jenny Braaksma, Ronald Boogaard, Annemarie Gerbrandy, Anne Jansma, Astrid Manhoudt, Nick van Eekeren, Simone Uijttewaai, Mascha Scharenborg, Oswin Schneeweisz, Robert Ellenkamp, Mark Oude Luttikhuis, Sandra Wilgenhof.

Fotografie
A3Impressies, Ivo Hutten, Rob Blanken, Ellen Meinen, Susan Rexwinkel, Melchert Meijer zu Slochteren, Arjan van Duivenboden, Harry Timmermans, Fred van Dien, Marcel van Kannen, Willem Maris, Vogelbescherming.

Opmaak
Studio Agrio

Ontwerp en projectmanagement
JEEN communicatie

Adressen
De adressen en bijbehorende bedrijfsgegevens van de ontvangers van dit blad zijn opgenomen in AAD (Agrio's Agrarische Database). Deze wordt voor commerciële doeleinden gebruikt. Degene die hiertegen bezwaar heeft kan zijn/haar gegevens uit Agrio's Agrarische Database laten verwijderen door dit schriftelijk te melden bij Agrio t.a.v. de afdeling adressenbeheer, Postbus 168, 7040 AD 's-Heerenberg. E-mail: abonnementen@agrio.nl

Copyrights
Het auteursrecht op dit blad en op de daarin verschenen artikelen wordt door de uitgevers voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd, gekopieerd of worden opgeslagen in een databank zonder uitdrukkelijke toestemming van de uitgevers.

Aansprakelijkheid
onze Weidevogels wordt met grote zorgvuldigheid en naar beste weten samengesteld. Uitgevers en auteurs streven naar juistheid en volledigheid van informatie. Nochtans zijn fouten mogelijk. Uitgevers en auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor schade die het gevolg is van handelingen gebaseerd op onze informatie.

Bedrijfsontwikkeling is sterk afhankelijk van je directe omgeving. Daarom hebben wij specialisten bij jou in de regio!

Geniet met Naaber van de pracht van het oosten en het platteland.
Een heerlijk magazine met markante mensen, fraaie natuur en prachtige foto's.

Kijk op: www.naaber.nl/actie

IN 2021 HET ONTBREKENDE STUKJE IN UW RANTSOEN VINDEN?

Vraag uw voerleveranciers naar de producten van **Speerstra Feed Ingredients** of neem **contact** met ons op!

www.speerstra.com

Agrio doet meer voor de boer

PARTNER WORDEN?

VLIEG MET ONS MEE!

Wilt u 'onze Weidevogels' ondersteunen; financieel, met content en netwerk? We bespreken graag de mogelijkheden voor een samenwerking, waarmee u veel zichtbaarheid realiseert.

Neem contact op met:
Gijs Gjaltema van JEEN communicatie, gijs@jeen.nl
of Mark Oude Luttikhuis van Agrio, mark@agrio.nl

Foto: Harry Timmermans

INITIATIEFNEMERS:

DE EERSTE EDITIE VAN 'ONZE WEIDEVOGELS' IS MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR:

JEEN.

PPP **AGRO** ADVIES

**van hall
larenstein**
university of applied sciences

Louis Bolk
Instituut

provinsje fryslân
provincie fryslân

AGRIO

ic
ZEGVELD
VEENWEIDEN
INNOVATIECENTRUM

NOG

BOERENNATUUR

LG